

אוגדן מערכי שיעור

תוכנית לימודים בנושא שואה

פתח דבר,

תכנית ללימודי השואה במעונות חסות הנוער הופכת לעובדה מוגמרת, וזאת לאחר שנתיים של עבודה מאומצת של מערך ההשכלה בחסות: למידה של התפיסה הפילוסופית של התכנית, המבוססת על "פילוסופיה לילדים והתבוננות".

זוהי תכנית המנסה לטפח חשיבה המשלבת התעמקות רגשית-אישית, ידע והתבוננות היסטורית על השואה ויצירת דיאלוג חקרני בסוגיות ודילמות מוסריות וערכיות המשלבות את האישי עם החברתי, את ההיסטורי עם העכשווי ואת המוסרי אל מול הקיום.

דילמות אלו, ביחד עם חקירה והבנה של מושגים היסטוריים ואחרים, ביחד עם קבלת ידע והפיכתו לנגיש, בדרך המאפשרת חקירה עמוקה בשואה ומושגיה ומקומו של האישי בה, הופכת את תכנית הלימודים למרתקת וככזו העשויה להפוך את "לימודי השואה" ברשות חסות הנוער לחלק מהותי מהדיאלוג הפנימי והחיצוני של הנערים והנערות לעבר השתקמות ומעורבות חברתית משמעותית יותר.

"ילדים לומדים באופן הטוב ביותר כאשר הם מעורבים ברמה רגשית וברמה המעשית כאחד. תכנית זו נותנת להם הזדמנויות להשפיע ולקחת אחריות על תהליך הלמידה שלהם, כאשר הם מתחילים ממה שמעניין אותם" (מתוך חוברת קש"ת 2001).

וכזו היא התכנית וזו הדרך שאנו מבקשים שתכנית זו תועבר לתלמידים ולתלמידות ברשות חסות הנוער.

תכנית ללימודי השואה ברשות חסות הנוער תהפוך משנת תשס"ט לתכנית חובה לכל נער ונערה במערך מקצועות הלימוד ל-8, 10 ו-12 שנות לימוד.

כך שמשנת הלימודים הקרובה נהפוך את לימודי השואה לכאלה המאפשרים התייחסות מתאימה ומותאמת לצרכי החניכים והחניכות.

לבניית התכנית חברו גופים ואנשים רבים שתרמו מזמנם, מחשבתם והפן היצירתי המרשים שלהם, שיובא לפניכם בחוברת.

ברצוני להודות למשרד החינוך – קידום נוער, תכנית היל"ה ולמנהליה.

לחברה למתנ"סים – תכנית היל"ה, על שתרמו ואפשרו את בניית התכנית והתאמתה לצרכי אוכלוסיית רשות חסות הנוער.

לגב' טליה ביקראן – על ההשתלמויות המלמדיות ותרומתה הרבה לבניית התכנית. למנחות היל"ה:

גב' תמי שפיר – שעסקה רבות בהשתלמויות מתוך עיון מעמיק בסוגיות פדגוגיות וערכיות.

לגב' רחלי מוטס – שהתגייסה ליצירת חוברת המאמרים וללא רוח העשייה שלה "אנה היינו באים?"

לגב' קארן פדרובסקי-פחם – שלולא התגייסותה לכתיבת מערכי שיעור רבים ועריכת החוברת בדרכה המקצועית חסרת הפרשות, הייתה הוצאת החוברת מתעכבת זמן רב.

למורי חסות הנוער שהתגייסו בהתלהבות וביצירתיות לכתיבת המערכים ועזרו רבות להוציא את התכנית "מהכוח אל הפועל":

תודות למאירה עותמי, מלי רחמים, ענת כהן, קרן סבאג, יפית ליבוביץ, צורית ירון, אפרת אסור ותמי תאם ממעון "צופיה", לאתי שחק ורון מלאכי ממעון "בית הנער", לפיליפה סגל, שרה פניני, מייכה ווינסטון ודינה אסף ממעון "מלכישוע", ולעדנה רון ממעון "מסילה".

"כשתכבה השמש ותצטנן, יהיה האדם אור וחום לעצמו... יהיה האדם שמש לעצמו" (יאנוש קורצ'אק)

"אין לתת לילד מורה האוהב את הספר ואינו אוהב את האדם" (יאנוש קורצ'אק).

חיים מויאל

מרכז תחום ההשכלה ברשות חסות הנוער

תוכן ענינים

4	משהו על לוויתנים
11	זהות – מערך משולש
36	יהדות אירופה
44	דרכי התמודדות בשואה
49	גבורה יהודית בשואה
52	מרד גיטו ורשה
61	פחד והישרדות בתקופת השואה
67	אחריות אישית
70	שת"פ של העם הגרמני
79	ויקטור פרנקל – האדם מחפש משמעות
87	חירות, היהודים בגטו ואני
93	אמונה נוכח השואה
98	חסידי אומות עולם
105	ציות לחוק ואני
109	התעמולה הנאצית
115	מילד למתבגר בשואה
119	ילדים כגיבורים בשואה
128	הקיץ של אביה
131	זיכרון השואה
140	השפלה בתקופת השואה
143	אפליה, רדיפות, גזענות בגרמניה
150	שיעור סיכום לתוכנית

משהו על לוויתנים – מערך שיעור

אפרת אסור (צופיה)

מטרת על: פתיחה לנושא השואה, תוך חשיפה למושגים הקשורים לנושא ובירור ידע קיים.

(זהו שיעור פתיחה בו נושא השואה יוצג בכללותו באמצעות למידת האלגוריה: **משהו על לוויתנים/אבא קובנר**)

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** הכרת המושג "אלגוריה".
- ב. מטרה התבונתית:** בירור הקשר: תחושות (מתכנים הקשורים בשואה) ואני.
- ג. מטרה תוכנית:** חשיפה למושגים הקשורים בשואה.

מטרות כלליות:

- חשיפת מושגים הקשורים לשואה (השרדות, זיכרון, צרה ...).
- בדיקת ידע קודם של הנערות בנושא.
- כניסה "רכה" לנושא השואה.

מטרות אופרטיביות:

- התלמידה תדע מהי אלגוריה.
- התלמידה תחשף למושגים מן השואה.
- התלמידה תבין את תוכנה של האלגוריה.
- התלמידה תבין את משמעותה של האלגוריה.
- התלמידה תוכל לקשור את האלגוריה לנושא השואה.

עזרים:

- האלגוריה "משהו על לוויתנים / אבא קובנר (המצא באתרים שונים, כגון: www.aqua.org.il/modules.php?name=News&file=article&sid=333)
- דגים מבריסטולים

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הבהרת המושג "אלגוריה"

דיון קצר במושג והבהרתו.

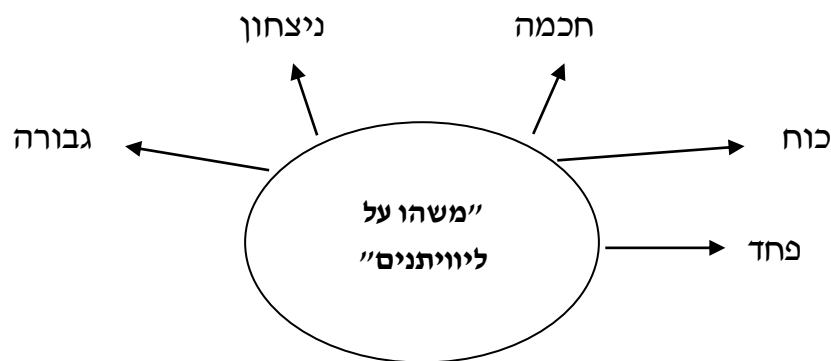
← הסבר קצר: מהי אלגוריה? – יצירה שיש לה משמעות מעבר לתוכנה המפורש והגלוי של היצירה עצמה. אלגוריה נועדה להעביר מסר או מוסר השכל באמצעות סיפור, לרוב תוך שימוש בהקבלה לחיינו.

שיקול דעת: למידה של ז'אנר ספרותי זה, תרומה לידע שלהם והבנה שהאלגוריה טומנת בתוכה במכוון מוסר השכל הקשור לחיינו.

חלק ב' – התבנותי: תחושות ואני

← הקראת האלגוריה: משהו על ליוויתנים/ אבא קובנר

← סיעור מוחות: תחושות ומילים שעלו במהלך שמיעת האלגוריה.

← קישור האלגוריה לשואה ע"י המורה והנערות בעקבות קריאת האלגוריה וסיעור המוחות.

שיקול הדעת: שחרור תחושות שעלו לאחר שמיעת האלגוריה, העלאת מילים ומושגים מעולם השואה, כניסה רכה לנושא השואה (הטעון והכבד...).

← הנערות תתבקשנה להוציא מן האלגוריה מילים חיוביות, כמו: אהבה, חכמה, כוחות וכו' ומילים שליליות, כמו: פחד, צרה, עלטה וכו'.

שיקול הדעת: באמצעות מטלה זו נציג את הניגודים הרבים בנושא השואה: חוזק מול חולשה, זכרון מול שכחה, פחד מול אהבה... חוס מול קור.

חלק ג' – תוכני : בירור ידע קיים על נושא השואה

← נשאל: מתי לדעתכן הרגישו היהודים בשואה תחושות אלה? (התייחסות לכל מילה/תחושה)

שיקול דעת : בדיקת ידע קודם של הנערות בנושא. ידע, שעל פיו אמשיך את שיעורי בנושא.

← הבנות תתחלקנה לזוגות ותתבקשנה לחלק את האלגוריה לפתיחה (אקספוזיציה – דמויות, מקום, אוירה וזמן) אמצע (הקונפליקט) וסיום.

שיקול הדעת : משימה המוכרת לבנות מלימודי השפה בתכנית היל"ה, ובאמצעותה ניתן יהיה להבין את תוכנה של האלגוריה.

← יחד נפתר את המשימה וכך, נבין את תכנה של האלגוריה. נתמקד במוסר ההשכל של האלגוריה ונקשור אותו לחינו.

שיקול הדעת : בדיקת הבנת הנלמד.

סיום -

← יחולקו לבנות צורות דגים (עשויות בריסטול) עליהן יצטרכו לכתוב איזה דג הן, ע"ס השיעור. האם הן דג עם כוח, דג חלש, דג ששוחה בזוגות, או דג שמעדיף לשחות לבד...

שיקול דעת : קרוב הנערות לנושא, יצירת תחושת הזדהות עם האנשים בשואה, פורקן תחושות שעלו במהלך השיעור באמצעות יצירה.

משהו על ליוויתנים/אבא קובנר

לפנים לפנים, לפני היות האדם
חיתה ממלכת דגים נבונים
על קרקעית הים
היו להם הרבה מעלות טובות
הם ידעו לדבר זה - עם - זה
למדו לשמר זה - על - זה
ובעת צרה ובשעת חרום
עזרו זה - לזה
ולב חם היה להם
לאהב זה - את - זה
במים הקרים
והיו הם ענוים
שנחבאו אל האבנים
כי על-כן הרבה אויבים
ארבו להם
במעמקים
כי חסרון אחד גדול
היה להם, הם היו קטנים
הדגים הכי הכי קטנים
באוקינוס הגדול
ששרצו בו מפלצות
שהרבו לטרף ולזלל
יקירי, "קראה אמא לוויתנית"
:וסנפיריה רועדים
!עיני ראו עלטה עולמית"
קרחונים אדירים מכסים את השמש
!שוב אין להבדיל בין יום זה וליל אמש
."הה, אלי! ביתנו, הים, הולך ונקפא
ומשפחת הלוויתנים נבהלה ונאספה

מִכָּל קִצּוֹי יָם
בָּא גַם מֶלֶךְ, לְוִיתָן דָּגוֹן לָבוֹ
קֶטָן קֶטָן אֲבָל מְאֹד חָכָם

וַיִּקְרָא מִלְכִּידָג, זֶה הַמֶּלֶךְ
לִבְנוֹ בְּכוֹרוֹ – שִׁיקְרָב
:וַיִּקָּם עַל זָנְבוֹ וַיִּשָּׂא אֶת דְּבָרוֹ הָאֵב
בְּנֵי עַמִּי, אָמַר הַמֶּלֶךְ, "עַתָּה צָרָה הִיא"
לָנוּ,

בְּרוּר, כִּי רִאשׁוֹנִים יִקְפְּאוּ מְקָר
הַלְוִיתָנִים, כִּי עִם קֶטָן אָנוּ
".וְהָכִי הָכִי חֲלָשִׁים
וְאִזּוּ זָרָם שֶׁקָּט מִפְּחִיד מַעֲיִנִי הַדָּגִים
:וְהַמֶּלֶךְ מִדְּגִישׁ כָּל מֶלֶה וּמֶלֶה
אֲבָל כָּחֵנוּ גָדוֹל בְּחָכְמָה..."
—וּבִאֲהָבָה
וְאִם אֶת כָּל הַכָּחוֹת שֵׁישׁ בָּנוּ
נַעֲבִיר לְגוֹף אֶחָד
וְאֶת כָּל הַחֹם שֵׁישׁ לָנוּ נַכְנִיס לְנֶפֶשׁ אַחַת
אִזּוּ הָאֶחָד הִזֶּה יִגְדֵּל וַיִּתְעַצֵּם
!"וְהוּא יִשְׁאָר – וַיְחַיָּה

וְהַדָּגִים הִקְשִׁיבוּ וְהִבִּינוּ אֶת הַכּוֹנֵן
וְחָבְטוּ בְּסִנְפִירֵיהֶם
לְאוֹת הַסִּכָּמָה
מִיָּד הִקִּיפוּ אֶת בֶּן-הַמֶּלֶךְ, הַדָּגִיג, הָכִי
יָפָה
וַיַּעֲבִירוּ לוֹ כָּל אֶחָד וְאַחַת אֶת כָּל כָּחוֹת
.הַגּוֹף וְהַנֶּשְׁמָה – בְּהִנְשָׁמָה מִפָּה לְפָה
גַּם אֶת אוֹצְרוֹת הַחִכָּמָה

שְׁהִיוּ לְכָל הָעֵדָה נְתָנוּ לְאַחַד
שֶׁנִּבְחַר.

וְאִזּוּ לִפְתָּע כָּלֶם רָאוּ, אִיךָ בֶן הַמֶּלֶךְ הַקָּטָן
גִּדָּל וּמִתְגַּדֵּל וּכְבֹר הַמָּקוֹם צָר
בְּשִׁבְלֹו, כִּי גּוֹפּוֹ עֲנֹק
!כִּמְעַט כָּמוֹ אֲנִיָּה שְׁלֵמָה

אַחֵר-כֵּן נְתָנוּ שְׁאֲרִית כָּחֶם
לַבֵּת-זוּג שְׁאֶהֱב, חֲבֵרָתוֹ הַנְּסִיכָה

לְעֵינֵי אֶחָיו הַמִּתְפַּלְאִים וְהַאֲבֹדִים
הַתְּרוֹמֶם הַזּוּג הַנִּבְחָר וְהַפְּלִיג
חוֹתֵר בְּכַח אֲדִירִים בֵּין קַרְחוֹנִים חֲדִים
וְנִעְלָם.

דָּרָךְ יָמִים וְאוֹקֵינוֹסִים שֶׁל קָרַח וּכְפֹר
הַגִּיעַ הַזּוּג אֶל חוּף אֶרֶץ הָאֵשׁ
כָּאֵן בְּזָרֶם הַחֶם יִשְׁבּוּ וְחִכּוּ עַד תַּעֲבֹר
תִּקּוּפַת-הַקָּרַח וְהָעוֹלָם יִתְאוּשֵׁשׁ

וּכְשֶׁהִקָּרַח נָמַס שָׁב הַסֵּדֶר לְעוֹלָם
אִזּוּ יֵצְאוּ לְשׁוּטֵט, הוּא וְהִיא לְבָדִים
זֶה אֶת זֶה אֶהָבּוּ וּפָרוּ וְרָבוּ
וּמָלְאוּ מִחֲדָשׁ אֶת מַמְלַכַת הַיָּם

מֵאִזּוּ מִשְׁתַּדְּלִים לְוִיתָנִים לְבָנִים
לְשׁוּט זֶה לִיד זֶה, בְּזוּגוֹת
כִּי קָשָׁה עָלֵיהֶם הַבְּדִידוֹת
וְעַם כָּל הַיִּדִידוֹת לְשׁוֹכְנֵי הַיָּם

הם לא יכולים לזר לגלות
את קורות משפחתם שאבדה במצולות.

ובכל פעם שאחד מהם נזכר באבות
אבותיו
שלא ישובו עוד
—מזנק מקרבו סילון אדיר
שרק מי שאת שפת הלניתנים לא מכיר
חושב בטעות שזה סילון מים מלוחים
ולא דמעות הפורצות
לזכר אביו ואמו, אחיו ואחיותיו
שנתנו את כחם, את אהבתם ואת נפשם
כדי שהוא יוכל לחיות
ולחיות מלך הימים לכל הדורות.

זהות – מערך משולש

מאירה עותמי (צופיה)

מטרת על: בירור המושג זהות בהיבטים שונים, הן במסגרת אירועי השואה והן בהיבט אישי.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושג "זהות" (שיעור ראשון)
- ב. מטרה התבונתית:** בירור הקשר: "זהות ואני" (שיעור שני)
- ג. מטרה תוכנית:** הכרת ה"זהות" (סממנים חיצוניים, חוקים ומשמעותם) שהעניקו הנאצים ליהודים בתקופת השואה. (שיעור שלישי)

מטרות אופרטיביות – מפורטות בכל אחד ממערכי השיעור.

עזרים:

העזרים השונים לקוחים מאתרי האינטרנט:

- יד ושם
- משרד הפנים
- אלמוג
- ויקיפדיה
- מנהל חברה ונוער
- הסתדרות המורים – קישורן
- קטעי הקריאה מתוך:
- "רוץ ילד רוץ" (נושאי הרעב, הילד שנותר לבד)
- "אמא תגידי זה נכון" (הנושאים: האם לספר על השואה? מה לספר? באיזה גיל לספר? האם השומע יכול להבין או לתאר לעצמו את שעבר על ניצולי השואה?)
- "אני לולה" (עדות על ניצולת שואה. הגבורה האישית וההשרדות).
- סרט "הפסנתרן" (נושא הגטו, הרעב, הרכבות, הניצולות וההצלחה לשרוד)

זהות - דרך בובת הליצן – מערך שיעור (פילוסופי)

מאירה עותמי (צופיה)

מתוך 6 תמונות לזכר 6.000.000 תערוכת תמונות של האמן פול קור

מטרות ייעודיות

חיזוק המודעות למגוון הרחב של תכונות הקיימות בבני-אדם.
מודעות אישית לתכונותיה האישיות של הנערה.
להכיר את האמן פול קור.
לקבל רקע התחלתי בנושא השואה.

מטרות אופרטיביות

הנערות תנתחנה את התמונות ניתוח חופשי כדי להעלות את תחושותיהן.
הנערות תזהינה את הרגשות המופיעות בתמונות בעזרת שאלות מכוונות.
הנערות תזהינה את הדמות המרכזית המופיעה בתמונות.

עזרים

6 תמונות מתוך התערוכה
שירים (כאופציה נוספת להמחשה)
כלי כתיבה, דפים לכתיבה אישית

מהלך השיעור

פתיחה

סיעור מוחין – זהו אמצעי ממקד ומציג את נושא השיעור בצורה שבה בנות הכיתה מעורבות בצורה אקטיבית. (מה התמונות מביעות).

תוך כדי הבנת התמונות להגיע לנושא בשאלות זהות: מי אני? והאם אני יכול לשנות את עצמי? להבין את האומן שצייר את הציורים? ומהי מטרת התערוכה.

הגדרה למילה:

בובת ליצן - בובת הליצן נקראת ארלקינו והיא משרת מצחיק ותאוותן לבוש בגד, ועליו מעוינים צבעוניים. זוהי דמות שכיחה במחזות הקומדיה בתקופת הרנסנס באיטליה.
ייצוג מטונימי – הצגת דבר על ידי חלק ממנו. למשל: תיאור אדם באמצעות תיאור החדר שלו וחפציו.

אינונטר – מילה המתארת מלאי של חפצים. בדרך-כלל מילה זו שייכת לתיאור של רישום מסודר. יבש ובירוקראטי של החפצים בתוך מחסנים, או בחנויות.

טרנספורט – כך נקרא משלוח של יהודים ברכבות משא להשמדה במחנות. (ייתכן שאביו של קור נשלח בטרנספורט מס' 2 לאשוויץ.)

סגנון ריאליסטי – בסגנון זה העולם והדמויות שבציור דומים למציאות.

הפרטיזנים – לוחמים בלתי סדירים שלחמו באירופה במלחמת העולם השנייה נגד הנאצים.

גוף

- * דיון בכיתה מה מביעות התמונות?
- * הקראת שמות התמונות עם הקטע שהאומן כתב ולבדוק אם זה מתחבר לנאמר הכיתה.
- לאחר שיודעים את שם התערוכה, ומה כל תמונה אומרת לפי כוונת האומן, לדבר על השואה ממבט עיני הילד/ בובה.
- * לפתח את נושא הזהות של הילדה, הבובה והאמן.
- * האם הצליח האמן להעביר את המסר שרצה.

שיקולי דעת

התמונות שאותן בחרתי הן של אמן שעבר את השואה וספג אבידה אישית.

את השואה הוא ביטא בתמונות בסגנון ריאליסטי כשהעין יכולה להכיל ולהבין. התמונות אינן קשות לצפייה.

מתוך התמונות אפשר להבין שהבובה עוברת תהליכים לא נעימים עד שהיא מגיעה לבגדי האסיר ומפתחת תקווה בתמונה האחרונה.

מכאן אפשר להגיע לעניין הזהות העצמית של הילדה שלה שייכת הבובה, הבובה שמקבלת האנשה מהצייר ומהצופה, להרגיש את רגשות הבובה, ולהתחיל לשאול מי היא? מה קרה לה?

מתוך סיפור התמונות וסיפורו האישי של הצייר אפשר לגעת בנושא השואה מתוך מבט הילדה והבובה. וכך יהיה קל יותר הנושא לעיקול.

פאול קור נולד בפריז ב-1926 וחי בה עד השתלטות הנאצים על עיר הולדתו. הוא ברח לדרום צרפת וכשנעשה מבוקש ע"י הגרמנים הוברח בחשאי לשווייץ. ארגול יהודי "אוזזה" אסף ילדים יהודים לפנימיות וקור מצא עצמו בפנימייה. שם הכירו בכשרונותיו והוא נשלח ללמוד בבית הספר לאומנות בג'נבה. האימה, הפחד, הניתוק הפתאומי מהמשפחה והחדשות מסמרות השיער על גורל יהודי אירופה מנחים את פאול קור בגישתו לחיים. השואה, מות אביו באושוויץ מטביעים בו חותם עמוק.

עם תום הלימודים בבית הספר לאומניות בג'נבה הוא שב לפריז. לומד בבית הספר לאומנות "אקול דה בוזאר", אבל החדשות על המתרחש בישראל לא נותנות לו מנוח. הוא עוזב את צרפת ומתגייס ל"הגנה", ועולה ארצה במסגרת המח"ל ב-1948.

בארץ מגייסים אותו לחטיבה 7. אך מהר הוא עובר לפיקוד הדרכה צבאית ע"מ לצייר את ספרי ההדרכה של צה"ל. לאורך כל השנים עובד פאול קור עבור מחלקת ההוצאה לאור של משרד הביטחון והוצאת "מערכות". הוא משתלב במלאכת התחיה של המדינה, מצייר את הפלקט הראשון ב-1948 "מלווה מלחמה – מלווה ניצחון". פלקט ששימש לאיסוף כספים עבור מערכת הביטחון. כמו כן "יד לפה", "האויב המאזין" ובתקופת השר דב יוסף "מלחמב בשוק השחור".

פאול קור שלמד בפריז אצל אמן הכרזות הנודע פול קולן הופך בעצמו להיות אמן כרזות נודע, וזוכה בפרסים רבים. הפלקט שלו עבור משרד התיירות זוכה בפרס "סירנת הזהב" במילנו, איטליה. הוא עובד עבור דואר ישראל כצייר בולים: בול התעופה האזרחית, בולי הייעור, הכור האטומי ועוד. ב-1972-73 מעצב את סדרת שטרות הכסף

בשביל בנק ישראל: שטר הרצל, שטר מונטיפיורי, ויימן והנרייטה סולד. הוא נשלח ע"י המדינה לחו"ל לפקח על ביצוע עבודת ההדפסה.

במשך כל שנות עבודתו כגרפיקאי המשיך פאול קור לרשום. כאשר ב-1973 פורצת מלחמת יום כיפור, פאול קור זונח את כל עבודתו בעיצוב גרפי, עיצוב צערוכות ומתחיל להתרכז בציור בלבד. ב-1975 מתקבל לאגודת הציירים ומאז מקיים תערוכות בלתי פוסקות בארץ ובעולם. פאול קור מצייר בצבעי שמן, צבעי מים ורושם.

מ-1948 ביתו הוא ישראל. אך כמי שגדל והתחנך בצרפת הוא נושא עימו את מורשת התרבות האירופאית. ולימים יכתוב עליו נתן זך: "קור הוא אנן אירופאי ומתוחכם". בתחילת דרכו כצייר נשא עמו את זיכרונות השואה והתבטא על כך בציוריו. במשך השנים, קרבותו לאנשי תיאטרון ופנטומימה בפריז הביאה אותו למייר דמויות המזכירות דמויות תיאטרון שנעות על פני במה דימוינית. סגנונו כיום פיגורטיבי ומלא פיוט. תפיסתו אסתטית עם זיקה לרנסנס, הצבעונית מעודנת.

במשך השנים פיתח סגנון רישום עצמאי ומורכב: כתמים על פי משפטים פיוטיים של משוררים ידועים (ז'ק פרוור), סמליים אישיים, דמויות, חצאי חיות, עופות ואותיות.

פאול קור מחפש כל הזמן דרך ביטוי. ב- 1996 פונה ליצירת מונוטייפים. ציור זה והטכניקה שלו מהווים נקודת מפנה בעבודתו. ברשות מוזיאון ישראל בירושלים 2 עבודות שנבחרו על-ידם. ב- 1988 פאול קור מציד ב"בניני האומה" בירושלים תערוכה לזכר 6 מיליון שנספו בשואה. התמונות הן בטכניקה מעורבת של אפר, שיער אדם, אקריליק וצבע שמן. 2 תמונות שמן נמצאות כיום ברשות מוזיאון לאמנות "יד ושם" ירושלים.

ע"מ להשתחרר ממתח העשייה פאול קור מצייר ספרי ילדים. עד כה יצאו לאור 10 ספרים שצייר וכתב והוא זכה ב- 4 פרסים :

1. פרס בצרפת (הספר הוצג במוזיאון לאומנות מודרנית הפריז).
2. פרס ע"ש נחום גוטמן מעירית תל-אביב.
3. ציון לשבח ע"ש בן-יצחק ממוזיאון ישראל ירושלים, אגף הנוער.
4. פרס ממרכז העיצוב הישראלי.

בִּבְּה שְׂרִינָה/אנדה עמיר- פינקרפלד

1

הִיתָה זֹי בִּבְה יָפָה לְהַפְּלִיא
יָדְעָה לְבִטָּא: "אִמָּא, אִמָּא- לִי"
יָדְעָה לְהַנִּיעַ יָדֶיהָ, רַגְלֶיהָ,
יָדְעָה לַעֲצֹם וּלְפָקֵחַ עֵינֶיהָ.
בִּבְה זֹי נִתְּנָה יוֹם אֶחָד מִתְּנָה
לְלֹאָה בֵּת אַרְבַּע, לְלֹאָה הַקְטָנָה.

2

מֵאַחֵר שְׁלֹאָה נֹעֲצָה בִּאִמָּה
הֵן קָבְעוּ כִּי "שְׂרִינָה בִּבְה" יִהְיֶה שְׁמָה,
וְלֹאָה הַקְטָנָה, לֹאָה בֵּת אַרְבַּע
נִקְשְׂרָה לְבִבְה בְּכָל עֵמֶק לְבָה
לְכָל צַעֲדֶיהָ הַבִּבְה נִלְוְתָה,
לְטִיּוֹל, לְשִׁלְחָן וְאַף לְמִטָּה.

3

אוֹתוֹ לִילָה אִים כְּאַשֵּׁר בָּאוּ הֵם
וְלָקְחוּ אֶת לֹאָה, אֶת הָאֵב, אֶת הָאֵם,
לֹאָה הַקְטָנָה, לֹאָה בֵּת אַרְבַּע
כָּל דְּבָר לֹא לָקְחָה זִוְלָתִי הַבִּבְה.
וּכְשֶׁהֵם הִפְרִידוּהָ בְּקוֹלוֹת נְחָרִים
בְּמִכּוֹת אֲגָרוֹפִים מֵעַל פְּנֵי הַהוֹרִים
הִיא מָאוּם לֹא יָדְעָה וּמָאוּם לֹא הִבִּינָה,
אֶךְ חִבְּקָה אֶל לְבָה בְּבִתָּהּ, אֶת שְׂרִינָה.

4

כְּאִשֶּׁר נִדְחָקָה בֵּין מֵאוֹת יְלָדִים,
כְּמוֹהָ קִטְנִים, נִרְעָדִים, נִפְחָדִים,
הִיא אַחַת יְחִידָה לֹא קִרְאָה, לֹא בְּכָתָה,
כִּי אֵתָה בְּבָתָה, כִּי שְׂרִינָה אֵתָה.
עַד רִגְעָה הָאַחֲרוֹן, עוֹד נוֹשְׁמָה הַמוֹמָה
רַחֲמָה עַל שְׂרִינָה פֹה נִלְחָצַת עִמָּה.
עַד כְּשָׁלָה, עַד נִפְּלָה בַּחֲלוֹם אֶפְלוּלִי
הִיא שְׂמָעָה קוֹל שְׂרִינָה: "אִמָּא- אִמָּא- לִי".

5

אָךְ עֵתָה עוֹד אֵינְנָה לֵאָה, זוֹ אִמָּה,
וּמִי יִרְחֵם עַל בִּבְּה יְתוֹמָה?

זהות – באמצעות תעודת הזהות (התבנות)

מאירה עותמי (צופיה)

מטרות ייעודיות

חיזוק המודעות למגוון הרחב של שונות הקיימים בבני-אדם.
מודעות אישית לשוני שבין נערה לנערה.
להכיר בחשיבות תעודת הזהות.
לקבל רקע התחלתי בנושא תעודת הזהות כשהמטרה הסופית להגיע לנושא השואה, בשיעור השלישי.

מטרות אופרטיביות

הנערות תלמדנה למלא שאלון של תעודת זהות.
הנערות תזהינה את ההבדלים בין לאום, אזרח וארץ מוצא.
הנערות תדענה מה המשמעות של תעודת הזהות לגביה ולכלל התושבים במדינה.
הבחנה בין תעודת זהות לדרכון. מה השוני ביניהם.

אמצעים

שאלון תעודת זהות של משרד הפנים.
מצלמה- לצלם את הנערות תמונות פספורט לתעודת זהות משלהן.
מספרי תעודת זהות של הנערות (להוציא ממשרד רכזת ביה"ס).
תמונות להמחשה של תעודות זהות בארץ ובעולם.
כלי כתיבה, דפים לכתיבה אישית

מהלך השיעור

פתיחה

סיעור מוחין – מי יודעת מהי תעודת זהות?
איך תעודת זהות נראית?
האם הנערה מכירה סוגים נוספים של תעודות מזהות?
(רישיון נהיגה, תעודת סטודנט, דרכון, תעודת זהות, תעודת לידה, תעודת פטירה, כרטיס משצ"ם- תנועת נוער, כרטיס עובד, פנקס חוגר, פנקס מילואים, תעודת שוטר).

האם הנערות יודעות את חשיבות תעודת הזהות.
הנערות ימלאו את השאלון, ולאחר מכן נערוך השוואה מה כולן רשמו ב**לאום**.

הגדרה למילה:

הגדרה מהמילון - "אבן שושן"

לאום - עם, אומה. קבוץ גדול של בני-אדם המתייחסים על מוצא אחד, על גורל משותף בתולדותיהם, ועל-פי-רב גם על לשון מדברת אחת ועל ארץ מושב עיקרית אחת.

לאומי - 1. השיך לאומה כלה. שהוא נחלת הלאום או שהוא לפי רוח הלאום.

2. חובב עמו, חדור רגש נאמנות לעם ושאיפה לראותו חפשי, עצמאי ומאושר.

3. הטוען שענייני האומה בכללותה קודמים לענייני מעמד מסוים או לענייני הפרט.

הבית הלאומי - כינוי מדיני שנתן בהצהרת בלפור (1918) ובמנדט הבריטי לארץ ישראל כמולדתו של העם היהודי וכמדינתו העצמאית בעתיד.

בינלאומי - משתף לעמים רבים - אינטרנציונאלי.

לאומנות - לאומיות קנאית וקיצונית, שוביניזם, ראיית עמו כנעלה על כל העמים - אגב שנאה או בוז לעמים אחרים.

לאומני - לאומי קנאי וקיצוני, שוביניסטי, חדור רגש של גאווה לומית מופרזת. הרואה את עמו מכל העמים האחרים ורוחש שנאה או בוז כלפי עמים אחרים.

דת - 1. אמונה, רליגיה, חוקי האמונה ומצוותיה.

2. חוק, משפט.

דת-המדינה - בדת השלטת במדינה שיש לה עדיפות על דתות אחרות.

שוביניות - שוביניזם - לאומנות, קנאות לאומית קיצונית מלווה שנאה לעמים אחרים וזלזול בהם.

שובניסט - תומך בשוביניות, לאומני.

שובניסטי - שיש בו שובניזם.

אזרחות - 1. מעמד האזרח נתינות.

2. חובותיו של האזרח כלפי המדינה וזכויותיו בה.

3. היות מעורה ומושרש.

אזרח - 1. יליד הארץ או תושב קבוע במדינה שהוא בעל זכויות מלאות בה, להבדיל מן "גר".

2. אדם מושרש במקום או בחברה.

התאזרח - 1. קנה זכויות ומעמד של אזרח.

2. נעשה אזרח במדינה, אושר כאזרח שווה זכויות לשאר אזרחי המדינה.

גוף

חלוקת השאלון - ניתן זמן של 5 דקות למלא אותו. (נערות שיש להן קושי בכתיבה וצריכות עזרה יקבלו סיוע).

תעודת זהות בישראל

תעודות זהות מונפקות לכל תושבי המדינה בהגיעם לגיל 16 היושבים בה דרך קבע במעמד חוקי. בתעודה הישראלית מופיעים פרטים אישיים כמו של האדם ושם משפחתו, שמות הוריו, תאריך לידתו הלוועזי (ליהודים גם התאריך העברי), מקום הלידה, הלאום, מינו של האדם ותמונה וכן מספר ייחודי.

מאבקים רבים התקיימו על רישום סעיף הלאום בתעודת הזהות. מאז שנת 2003 לא מופיע הלאום בתעודה, אלא סדרת כוכביות במקום. כיום ההבדל היחיד בין תעודת זהות של תושב יהודי לתושב שאינו יהודי הוא בציון תאריך הלידה העברי בצד הלועזי לתושבים בני הלאום היהודי.

טבלה על הלוח – דעות שונות בעד ונגד תעודת זהות.

נימוקים בעד תעודת זהות	נימוקים נגד תעודת זהות
מגביר את יעילות הממשלה ומסיע במאבק בפשיעה.	המתנגדים לשימוש בתעודת זהות חשים שיש להם "מה להסתיר" ואזרח הגון שומר חוק ונאמן אינו רוצה להסתיר דבר מן הרשויות.
פשעים כ"גניבת זהות" יצומצמו באופן דראסטי.	אנשים התומכים בחופש כלכלי וחברתי הינם לרוב בעלי דעה חשדנית בנוגע לעודת הזהות ולכן הם סבורים שאין לכפות על האזרח נשיאת מסמך אישי.
מדינות שנעשה שימוש בתעודות זהות מתוחכמות. והן נדרשות לשם פתיחת חשבון בנק, או קבלה למקום עבודה.	התנגדות לתעודת זהות מהחשש שהיא תשמש אחר תנועות האזרח וחיוו הפרטיים תוך סיכון פרטיותו.
	חשש מנשיאת תעודת זהות מהמטרה והממשל, שיידרש סתם באופן שרירותי להצגת המסמך. ובנוסף להשתמש בכך באופן מדכא.

בסוף השיעור יינתן זמן של 5 דקות לצלם את הנערות לתמונות פספורט.

מספר זהות

מספר זהות הוא מספר הניתן על ידי מרשם האוכלוסין. מספר המוטבע בתעודת הזהות של כל תושב. למעשה מלווה מספר הזהות את האדם מיום לדתו, שנים רבות לפני שמונפקת עבורו תעודת זהות.

תפקיד מספר הזהות

1. מתקבל לראשונה עם רישום הלידה ולאחריה בתעודת הלידה.
2. מופיע בתעודת הזהות, בדרכון, ברישיון הנהיגה, בכל מסמכי המיסים, בכל חשבונות ומסמכי הבנק, בתעודות צה"ל, פנקס חוגר, תעודת קצין, פנקס מילואים, תעודת פטור, לאחר מות תושב מופיע מספר הזהות שלו בתעודת פטירה. בצווי ירושה וצווי קיום הצוואה.
- הסכמים חוזיים, תצהירים, כתבי תביעה, כתבי אישום.
- מספר הזהות אינו ייחודי.
3. ברישיון הנהיגה מופיע גם מספר הרישוי.
- בפנקס החוגר מופיע גם מספר אישי.
- בדרכון מופיע גם מספר דרכון.
- אך מספר תעודת הזהות משותף לכולם.**

דרכון

דרכון הוא תעודה רשמית המונפקת על ידי המדינה לאזרחיה ומשמשת להזדהות במעבר בין מדינות.

בעברית שורש המילה דרכון היא ד.ר.כ. בניגוד לתעודת הזהות, אותה מקבל האזרח בגיל מסוים. הדרכון ניתן למבקשים לשאת אותו לצורך השימוש בו.

באופן רשמי, הדרכון הינו תעודה המזהה את נושאא כאזרח של המדינה המנפיקה ומבקשת מהמדינה המארחת רשות לאפשר לנושא התעודה להיכנס למדינה המארחת.

הדרכונים נכתבים בעברית ובאנגלית.

הדרכונים הישראליים מודפסים מימין לשמאל על פי כיוון הכתיבה בעברית, שונה מדרכוני רוב מדינות העולם.

שיקולי דעת

בחרתי להתחיל את סדרת מערכי השיעור בנושא זהות דרך תעודת הזהות. לגלות על עצמי מי אני? מה אני?

האם אני רק מספר בעיני כולם או שאני אישיות בפני עצמי.

השיעור הראשון אנו נעסוק בהכרת תעודה הזהות. יש נערות שהן בקרוב או שכבר בנות 16 והנושא של תעודת הזהות מעסיק אותן כבר היום.

משמעות תעודת הזהות נותנת להם מין הרגשה שהנה אני שווה בין שווים. (גדולה, עצמאית וכו')
תוך מסע הכרות עם התעודה והמשמעויות הנלוות אליה אנו נכין בשיעור הבא תעודת זהות לכל נערה.

לאחר השיעור השני אנו נגיע לאסיר במחנה שלקחו ממנו כל תעודה מזהה ואת שמו והעניקו לו מספר.

הטלאי הצהוב כתעודה מזהה שאני יהודי.

בתעודת הזהות של היהודים הוסיפו את השם שרה לבת ואת השם ישראל לבן כשם שני. ואת האות J מודפס בצד שמאל של התעודה שמעידה על יהדותו. מה היה המשמעות של כך ליהודים שחיו בתקופה זו.

חוקי נירנברג ומשמעותם ליהודים.

האם בלקיחת התעודה אני מאבד את עצמי?

האם אני קיים מבחינת הכלל?

האם שמי וקיומי בעולם זה חשובים למשהו?

האם חיי הם בעלי משמעות?

ושוב אני חוזרת לשאלה בשיעור הראשון מי אני? מה אני?

זהות – באמצעות תעודת הזהות (תוכן)

מאירה עותמי (צופיה)

מטרות ייעודיות

הנערות יכירו בחשיבות של השפעת החברה על הפרט. והשפעת הפרט על סביבתו. מודעות להליכים חברתיים חיוביים ושליילים. לדעת לקבל את השונה ממך בלי ל"סמן" אותו קודם לכן.

מטרות אופרטיביות

הנערות יפעילו שיקול דעת לחיוב או לשלילה האם לשאת אות קלון. הנערות יוכלו לגלות אמפטיה. (בתקווה שיבינו את הלך הרוך בזמן השיעור ואת המצב שבו היו נתונים היהודים בגרמניה הנאצית ובכלל) הנערות תלמדנה לזהות את האות נבתעודת הזהות של היהודים בתקופת גרמניה הנאצית. הנערות יבחינו בשוני בין שני המגן דוד. (הטלאי הצהוב, והמגן דוד על רקע כחול לבן) הנערות ינסו להבין איך משפיעה בחירת הצבע על המגן דוד.

אמצעים

תמונה של הטלאי הצהוב.
תמונה של מגן דוד ויונת השלום.
תמונה גדולה של תעודת זהות יהודי בגרמניה, עם אמצעי זיהוי שהטביעו הגרמנים כדי לזהות מי יהודי.
כלי כתיבה, דפים לכתיבה אישית.

מהלך השיעור

פתיחה

התחלת השיעור עם שמש אסוציאציות כשבמרכז המילה צהוב.
לאחר מכן נמשיך כדי לעורר ויכוח אם מותר לסמן אנשים בין שפשעו או לא?
האם מותר לעשות זאת כהלצה או כדי להעניש, ולמצוא שער לעזאזל שיקבל את כל האשמה גם כשהוא חף מפשע?
אות הקלון והטלאי הצהוב.
מזכיר את המצב בגרמניה בעת עליית מפלגת הנאצים לשלטון.
חוקי נירנברג.
ונסיים בקטע קריאה של ניצול שואה.

הגדרה למילה:

הגדרה מהמילון - "אבן שושן"

אות קלון – סימן של גנאי כגון אות הקלון שהכרחו היהודים בימי הביניים לשאת על בגדיהם (טלאי צהוב על הגב), וכן אות הקלון על בגדי היהודים בשנות שלטון הנאצים.

קלון – בזיון חרפה

אות - 1. סימן תו.

2. פלא מופת.

3. תו או עיטור המסמן השג אישי בתחום מסוים או השתתפות במבצע חשוב.

4. סימן מוסכם למסירת הודעה.

אות קין – תעודת קלון סימן גנאי למי שעשה מעשה רע בייחוד לרוצח.

טלאי צהוב – אות קלון שגזרו שונאי ישראל באירופה בימי הביניים והנאצים בימי מלחמת העולם השנייה להדביקו על גב בגדו של כל ייחודי.

גוף

שמש אסוציאציות צהוב – מע"צ, צבע אזהרה, כרטיס צהוב בכדורגל לפני שהשחקן מסיים את המשחק, דגל צהוב בעת מרוצי מכוניות מסמל לנהג לעצור, צהוב נע בין השמשי והעליז, ובין הקנאי ושונא האדם, לובשים צהוב כשהם באבל, היפנים ענדו את הצהוב בגאון כשרצו להתפאר באומץ שלהם בשדה הקרב, בעוד הסינים הפכו את הצהוב לסמל הקיסרות שלהם. הקיסר הראשון של סין כונה "הקיסר הצהוב". הודות לסינים ולגרפיט הטוב בעולם הנמצא בשטח, העפרונות שכולנו משתמשים בהם הם צהובים. מהגרים סיניים בארה"ב כונו "צהובים", הצהוב משפיע על עוצמה פנימית ותחושת הערך העצמי. פיזית הוא ממריץ את מערכת העצבים, ומרגיע את הקיבה ואת מערכת העיכול.

מאכלים בצבע צהוב - בננה, תירס, לימון, במבה, פסטה, תפוח אדמה, שניצל.

מונית בצבע צהוב בולטת יותר למרחק.

צהוב ברמזור,

דבר אל"י בפרחים

בפעם הבאה שבחור מביא לך נרקיסים צהובים, דעי לך שהוא בעצם אומר: את האישה היחידה בשבילי. אלא אם זה דייט ראשון, כמובן, ואז הוא פשוט פסיכי ורצוי לברוח. שושנים צהובות, למשל, מקושרות עם חגיגות של דברים חדשים שמתחילים בחייו, אך במקרה שהחבר שלך מזה שלוש שנים מביא לך שושנים צהובות, הוא מרגיש אשם על משהו. בהיות הצהוב צבע של אזהרה בכל תרבות אפשרית (חוץ מהסינים הסוררים), הגידי יפה תודה, שימי הפרחים במים, והתחילי לשאול שאלות.

אתה צהוב בעצמך!

בשפה העברית, בהתאם לתרבות המערבית אותה אימצנו בחום, לא אוהבת צהוב. צהוב אצלנו הוא צבע הקנאה, אצל האמריקנים הוא מסמל פחדנות ודעות קדומות. הצרפתים מכנים "צחוק צהוב" כצחוק חסר שמחה אמיתית, ואילו תרבויות האסלאם מתייחסות בחדשנות ל"חיוך הצהוב", חיוך שיש מאחוריו יותר מהרגשה טובה, אלא שמץ אינטרסנטיות וכוונות לא טהורות. האנגלים, מצידם, אימצו את הצהוב בספרות כסמל הדקדנס. הסינים, כצפוי, עושים דווקא, וצהוב אצלם הוא צבע השגשוג. הסרטים הכחולים שלנו, למשל, נקראים אצל הסינים "סרטים צהובים".

חוק

חוק הוא נורמה שנקבעה באופן רשמי, ונוסחה באופן אחיד וברור. כלומר, החוק הינו דפוס התנהגות מצופה בחברה מסוימת, המנוסח באופן שאינו תלוי באישור של פרט מסוים. מקורו של החוק הינו בהסכמה חברתית, אך צורת ניסוחו המחייבת הופכת אותו לחיצונית לאותה חברה, ומצויה מעל להתנהגויות הפרטים בפועל.

חוק קשור באופן הדוק לשלטון, שכן הוא מהווה את בסיס האופרטיבי של כל שלטון שכזה. למעשה, שלטון הופך לקבוע בזכות קביעת סמכותו בחוק. כמעט ולא התקיימו מצבים היסטוריים, שבהם שלטון חדל מלהיות בלא שינוי בחוקים הרלוונטיים. לדוגמה, בריון שכונתי עשוי להיות השליט הבלתי־מעורער של אותו הרחוב, אך שלטונו הוא ארעי. ברגע שבו יחוקק חוק המאפשר לו לשלוט באופן רשמי, יהפוך שלטונו לקבוע. אומנם, אם ימות הבריון לפתע יישאר החוק מיותר וסתמי, אך לרוב יסתיים שלטונו של הבריון רק במסגרת שינוי בחוק עצמו.

המונח "השואה"

לא ברור מי טבע את המונח "השואה" ככינוי לחורבן יהדות אירופה והמקומות הנוספים אליהם הגיעו הנאצים. לפי מילון ספיר למילה "שואה" שלוש משמעויות:

אסון כבד

חורבן, הרס, כיליון

שממה

נראה כי הרצון לבטא את עוצמתה והיקפה החריג של תוכנית הגרמנים לחיסול העם היהודי היא הסיבה לטביעת המונח המיוחד. באתר יד ושם נאמר כך:

המונח המקראי העברי שואה, שמשמעו המקורי (מימה"ב ואילך) חורבן, החל לשמש בשפה העברית כבר משנות הארבעים המוקדמות כהגדרה המקובלת לרצח יהודי אירופה. המונח Holocaust שהחל לשמש בשנות החמישים כמושג המקביל בלועזית, מתייחס במקורו לקרבן כליל (קרבת הנשרף כולו על המזבח). הבחירה בשני מונחים אלו שמקורם דתי, מבטאת את ההכרה באופי ובממדים חסרי התקדים של האירוע. יש הרואים בשואה שם כולל לפשעים ולזוועות שחוללו הנאצים בשנות משטרם, ואחרים אף מרחיקים לכת ומשתמשים במונח גם ביחס למעשי רצח המוני נוספים. בגלל עניין זה, אנו רואים חשיבות לשימוש במונח העברי שואה Shoah גם בשפות לועזיות שבהן נעשה כבר שימוש רב במונח Holocaust. פרשנויות שונות לאירועים ההיסטוריים הללו הולידו מגוון מונחים נוספים אשר מעניקים לו משמעויות שונות: הרס Destruction (בו עשה נעשה שימוש בספרו של ראול הילברג), קטסטרופה Catastrophe (מונח שהיה בשימוש בעיקר בספרות המחקר ברוסיה הסובייטית) וחורבן או גזרות ת"ש - תש"ה (בעולם החרדי). במקרא מופיעה המילה כמה פעמים, ולפי פרשנותו של עמוס חכם בדעת מקרא למילה שלושה מובנים:

סופה וענן, כמו בפסוק: "בָּבֶלָה כְּשֹׂאָה פְּחָדְכֶם וְאִידְכֶם כְּסוּפָה יֵאָתֶה." (משלי א' כ"ז)
צרה וחורבן, כמו בפסוק: "תְּבוֹאָהּ שׂוֹאָה, לֹא-יָדַע וְרָשָׁתוֹ אֲשֶׁר-טָמַן תִּלְקְדוּ בְּשׂוֹאָהּ, יִפֹּל-בָּהּ." (תהלים ל"ה ח')
מדבר, כמו בפסוק: "לְהַשְׁבִּיעַ שְׂאָה וּמִשְׁאָה וּלְהַצְמִיחַ מִצָּא דָּשָׁא." (איוב ל"ח כ"ז)
מאז נטבע הפך המונח לכינוי הבלעדי לחורבן יהדות אירופה, אולם היו שראו בכך טעות,

האנטישמיות בגרמניה הנאצית

האנטישמיות בגרמניה צמחה והתחזקה עם התגברות רגש התחרות של הציבור היהודי לבין האוכלוסייה הכללית בגרמניה, וכן - עם גידולם של מאמצי ההתבוללות מצד היהודים בחברה הגרמנית. כיצד? 25% מזוכי פרס נובל היו יהודים, על אף שהיהודים מנו אחוז אחד מהאוכלוסייה בגרמניה. בכל ענף במשק ובתעשייה הגרמנית, ניתן למנות יהודים רבים שבמיטב כשרונותיהם ומאמציהם הם האדירו את גרמניה ואת הגרמניות. ניתן לקבוע כי ה"אהבה האומללה" בין היהודים לגרמניות - היא שהובילה ונשאה בכנפיה את שנאת היהודים של הגרמנים.

הגזענות שימשה יסוד מוסד לבניינה של כל הפילוסופיה הנאצית. בתוכנית של המפלגה הנאצית, שפורסמה בפברואר 1920, במינכן, הוקדשו כמה מן הסעיפים המשמעותיים והראשיים לדוקטרינה האנטישמית. "אזרח המדינה", כך נטען, "יכול להיות רק בן האומה.

בן-האומה, יכול להיות רק מי שדם גרמני זורם בעורקיו, תהא דתו מה שתהיה. שום יהודי לא יכול, איפוא, להשתייך לעם הגרמני".

בהסבר רשמי לתוכנית הנאצית נטען כי "האנטישמיות היא במידה ידועה היסוד הרגשי של תנועתנו. כל חבר המפלגה הנאציונאל-סוציאליסטית הוא אנטישמי", נאמר בפירוש בהסבר רשמי לתוכנית הנאצית. אכן, ככל שהתנועה הנאצית הלכה והגדילה את פעילותה ואת מספר חבריה בקרב המוני העם הגרמני - כן האנטישמיות נעשה יותר ויותר המניע הפנימי שלה. היטלר עצמו כותב בספרו מיין קאמפף ("מאבקי"): "התנועה הנאציונאל-סוציאליסטית הצליחה להפוך את הבעיה היהודית לכוך-דוחף עצום בשביל תנועה עממית גדולה, ועל ידי כך לצייד את העם הגרמני באידיאה מאוחד גדולה בשביל הקרב".

בתקופתם של הנאצים, האנטישמיות הפכה לדת של ממש. אמנם כי כן, הנאצים המשיכו עד הרגע האחרון להישאר נאמנים ולהתאמץ בהצלחתו ובביצועו של הסעיף האנטישמי באידאולוגיית המפלגה. ההצלחה הזו של הנאצים במילוי צווי האנטישמיות הגזענית, מלמדת אותנו כי האנטישמיות צופנת בחובה מצבור גדול של רעל וסכנה - שביכולתם לשתק ולנטרל כל הגבה טבעית של חמלה וסולידריות אנושית.

חוקי נירנברג

חוקי נירנברג הם חוקים המגדירים מיהו אזרח גרמני. חוקים אלו נוסחו בכנס ועידת המפלגה הנאצית השנתי בעיר נירנברג, ב-15 בספטמבר 1935, ומטרתם הייתה לשלול זכויות אזרח מכל מי שאינו עונה להגדרה זו. ב-14 בנובמבר אותה שנה, פורט החוק הבסיסי, וכוון ספציפית כנגד היהודים. הגזענות הפכה לחוק מדינה, שמנע מהיהודים את היכולת להתגונן מפני האנטישמיות באמצעים משפטיים. האמנציפציה בוטלה לחלוטין, והיהודים הפכו לנתינים מדרגה נחותה. החוקה קבעה שאזרחותם של היהודים נשללת, ושמעמדם הוא של נתינים משוללי כל זכויות אזרחיות או מדיניות, כולל זכותם להגנה משפטית. ב-3 בינואר 1936 הורחבה תחולת החוקים כך שיכללו גם את הצוענים בשטח הרייך.

החוקים

טבלה המתארת את חוקי נירנברג "חוק דגל המדינה" – באמצעותו הוחלף דגל המדינה בדגל שעליו מצויר צלב הקרס.

"חוק אזרח הרייך" – קבע כי רק לבעלי דם גרמני, התנהגות נאצית ותושבי גרמניה תינתן אזרחות גרמנית. נוצרה הפרדה בין "אזרח" לבין "נתין". התקנה קבעה שיהודי (להבדיל מבן

תערובת) לא יכול להיות אזרח הרייך, ולכן לא מגיעות לו זכויות פוליטיות, ובהן זכות הצבעה ואפשרות כהונה במשרות ציבוריות, בנוסף הוא גם לא זכאי להגנה משפטית. לחוק זה נלוותה תקנה חשובה שהגדירה מיהו יהודי:

יהודי הוא מי שמוצאו לפחות משלושה סבים יהודים (כאשר סב יהודי הוא סב אשר השתייך לקהילה הדתית היהודית). אדם שאחד או שניים מסביו יהודים נחשב רק לבן תערובת, אלא אם:

יש לו שני סבים יהודיים, וגם:

הוא משתייך לקהילה הדתית היהודית, או

נשוי ליהודי, או

נולד כתוצאה מיחסים עם יהודי, בין אם במסגרת נישואין ובין אם לא (כך שיש לו 2 סבים יהודים ועוד 2 או יותר סבי-רבא יהודים)

"החוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני" – החוק אסר על נישואים בין יהודים לבין גרמנים, ואף ביטל נישואים קיימים; נאסר קיום יחסי מין עם יהודים; נאסר על היהודים להעסיק עוזרות בית (מתחת לגיל 45) ופועלים גרמנים, כדי למנוע את עליונות היהודים על הגרמנים וקיום יחסים עם המועסקים (שעלולים להביא לילודה); נאסר על היהודים להניף את דגל גרמניה או לעשות שימוש בצבעיו, כדי שלא לטמא, אבל הותר להם להציג סמלים יהודיים כמו מגן דוד.

ההשלכות והמשמעויות של חוקי נירנברג

חוקי נירנברג נתנו חסות חוקית ליחסם של הגרמנים אל היהודים. אלה לא יכלו להתגונן משפטית מכיוון שאינם אזרחים.

חוקי נירנברג מכוונים כלפי היהודים כעם, כציבור נבדל ונפרד על-פי גזעו. הגרמנים בודדו את היהודים מיתר אזרחי הרייך. משנת 1938 סומנו היהודים בבגדיהם ובתעודותיהם.

חוקי נירנברג הם שלב נוסף לקראת פגיעה פיזית ביהודים. אלה פוגעים בהם חברתית ומשנת 1939 ירוכזו היהודים בגטאות (בידוד פיזי).

הגרמנים פעלו בגלוי ללא חשש מתגובת שאר מדינות העולם. היטלר העריך נכונה כי אף מדינה לא תגיב נמרצות לפעולותיו נגד היהודים.

שלילה מוחלטת של זכויות היהודים.

השפלה והבלטה של זהות היהודים בסימני-היכר מיוחדים כמו הטלאי הצהוב.

מניעת כל פעילות כלכלית והפיכת היהודים לעובדי כפייה.

גירוש משטח הרייך, לאזור הכבוש בפולין.

בתקופה זו רבו מקרי רצח ביהודים. לרוב, רוכזו היהודים בגטאות, אך טרם גובשה תוכנית ההשמדה ההמונית. בגטאות שררו רעב, קור, מחלות ותנאים תת-אנושיים. בנוסף לכך עבודות הכפייה והטרור במחנות העבודה הפילו חללים רבים.

הטלאי הצהוב

טלאי צהוב מתקופת השואה הטלאי הצהוב היה מעין אות קלון שיהודים היו חייבים לשאת על בגדיהם כחלק מחקיקה אנטי יהודית והשפלה אנטישמית.

במשך הדורות היו צורות רבות של סימון היהודים על ידי לבוש מיוחד או נשיאת סמל על בגדיהם.

הראשונים שהנהיגו את הטלאי הצהוב היו הערבים, אשר גזרו בשנת 634 על היהודים, הנוצרים והפרסים המאמינים בדת זרתוסטרה ללבוש חגורה מיוחדת ולשים במעילם טלאי צבעוני. ליהודים קבעו טלאי צהוב, לנוצרים- טלאי כחול ולפרסים- טלאי שחור.

במאה ה-13 הונהגה חובת לבישת הטלאי הצהוב על היהודים על ידי אדוארד הראשון מלך אנגליה. אדוארד חייב את היהודים לשאת טלאי צהוב בצורת לוחות הברית.

בעקבות האנגלים הלכו יותר מאוחר הצרפתים, ולאחר מכן ספרד, גרמניה ומדינות נוצריות נוספות.

בעיקר נודע הטלאי הצהוב מתקופת השואה. יהודים תחת הכיבוש הנאצי היו חייבים לענוד טלאי בצורת מגן דוד על הבגד העליון. על הטלאי הייתה כתובה בגרמנית המילה JUDE (יהודי). הטלאי היה אות קלון, שמטרתו הייתה לסמן את היהודים, לבדלם מהאוכלוסייה המקומית ולהשפילם.

את ההצעה לשים אות היכר ביהודים, העלה לראשונה ריינהרד היידריך בדיון שהתקיים בעקבות פרעות ליל הבדולח, בנובמבר 1938.

בתקנות נקבע שגודלו של הטלאי הצהוב יהיה לפחות בגודל של עשרה סנטימטרים או בגודל אגרוף. יהודים שלא ענדו את הטלאי, היו צפויים לעונשי קנסות ומאסר עד לירי. גרמניה ניסתה להשליט את ענידת הטלאי הצהוב בארצות שכבשה, אך נתקלה בחלק מהן (צרפת, דנמרק ובולגריה) בהתנגדות מסוגים שונים. במקרה שהייתה התנגדות חזקה מדי כמו

בצרפת ודנמרק (הדנים עצמם, ואף מלך דנמרק, ענדו טלאי צהוב כהזדהות עם היהודים), השלטונות הגרמניים לא כפו בחוזקה את הטלאי הצהוב.

סימון היהודים היה אחת הגזירות המטרידות והמשפילות שאיפשרו לגרמנים להבחין מיד ביהודי ושנועדו לשים חיץ בין היהודים לשאר האוכלוסייה. היהודים עצמם נדרשו לדאוג להכנת האותות ולחלוקתם. גם לאחר שהיהודים נכלאו בגטאות והופרדו משאר האוכלוסייה בשטח סגור של גטו לא נתבטלה הוראת הסימון וההקפדה עליה. יהודים ששכחו את האות בצאתם לרחוב, או שהאות לא תאם את ההוראות, היו צפויים רשמית לעונשי קנסות ומאסר. בכניסות הבתים בורשה נרשמו אזהרות שלא לשכוח את הסרט. בהודעה של היודנרט בביאליסטוק מיום 26 ביולי 1941, נמסר כי 'לפי אזהרת השלטונות, יהודים שאינם נושאים את הטלאי הצהוב על חזם ועל גבם יענשו עונש חמור – עד מיתה בירייה'.

בגטאות שונים הופיעו סרטים נוספים, שענדו אנשי המשטרה היהודית, רופאים, עובדי היודנרט ועובדים במפעלים רשמיים רבים, וכוונתם היתה לכסות על אות הקלון ולהקנות לנושאייהם תחושה שהם מוגנים יותר ומועדפים מעל להמון האלמוני בגטו. אחד מכותבי היומנים בגטו ורשה מנה, נוסף על הסרט הרגיל שבו חייבים כולם, 19 סוגי סרטים שונים, שהיו בשימוש בשלב מסוים של קיום הגטו. במאי 1942 יצאה בורשה הוראה האוסרת ענידת סרטים נוספים למועסקים במפעלים השונים, פרט לשוטרים יהודים בגטו.

בשנות ה-30 בחרה המפלגה הנאצית בגרמניה בסמל כמסמן את היהודים באות קלון. ה"טלאי הצהוב" היה מורכב ממגן-דוד העשוי מסגרת שחורה ושטחו הפנימי צהוב ובאמצעו האות "נ". צבעי השחור והצהוב בתרבות הנוצרית מסמלים מוות, בגידה וכפירה.

סימון היהודים היה אחת הגזירות המטרידות והמשפילות שאיפשרו לגרמנים להבחין מיד ביהודי ושנועדו לשים חיץ בין היהודים לשאר האוכלוסייה. היהודים עצמם נדרשו לדאוג להכנת האותות ולחלוקתם. גם לאחר שהיהודים נכלאו בגטאות והופרדו משאר האוכלוסייה בשטח סגור של גטו לא נתבטלה הוראת הסימון וההקפדה עליה. יהודים ששכחו את האות בצאתם לרחוב, או שהאות לא תאם את ההוראות, היו צפויים רשמית לעונשי קנסות ומאסר. בכניסות הבתים בורשה נרשמו אזהרות שלא לשכוח את הסרט. בהודעה של היודנרט בביאליסטוק מיום 26 ביולי 1941, נמסר כי 'לפי אזהרת השלטונות, יהודים שאינם נושאים את הטלאי הצהוב על חזם ועל גבם יענשו עונש חמור – עד מיתה בירייה'.

בגטאות שונים הופיעו סרטים נוספים, שענדו אנשי המשטרה היהודית, רופאים, עובדי היודנרט ועובדים במפעלים רשמיים רבים, וכוונתם היתה לכסות על אות הקלון ולהקנות לנושאייהם תחושה שהם מוגנים יותר ומועדפים מעל להמון האלמוני בגטו. אחד מכותבי היומנים בגטו ורשה

מנה, נוסף על הסרט הרגיל שבו חייבים כולם, 19 סוגי סרטים שונים, שהיו בשימוש בשלב מסוים של קיום הגטו. במאי 1942 יצאה בורשה הוראה האוסרת ענידת סרטים נוספים למועסקים במפעלים השונים, פרט לשוטרים יהודים בגטו.

שיקולי דעת

בחרתי לסיים את הנושא של תעודת הזהות עם התחלת האנטישמיות בגרמניה הנאצית. והשפעת לקיחת הזהות על היהודים בגרמניה. רוב הנערות הנמצאות במעון קרובות או שהן כבר בנות 16 עם זכות להוציא תעודת זהות. הנושא מאוד קרוב לליבן. הקטע קריאה בסוף השיעור עם זמן לדיון קצר מאוד חשוב לדעתי. הוא נותן סגירת מעגל עם זהות (השיעור הראשון), והשיר "לכל איש יש שם" / זלדה. ובכך נסיים את החלק הראשון של מערכי השיעור בנושא הזהות.

זהות כפויה / זהות אבודה – סיפורו של שלמה פרל – מערך שיעורים

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: התל' ידע/תדע להגדיר "זהות" (הגדרה סובייקטיבית), יבין/תבין את המונחים "זהות אבודה" ו"זהות כפויה" וידע/תדע לזהותם (בתקופת השואה ובמהלך חייו/ה שלו/ה או של קרוביו/ה).

מטרות משנה:

- א. **מטרה פילוסופית:** הגדרת מושגים: זהות, זהות אבודה, זהות כפויה.
- ב. **מטרה התבונתית:** התל' יבחן/תבחן את זהותו/ה ואת היבטיה השונים.
- ג. **מטרה תוכנית:** התל' יכיר/תכיר, באמצעות סיפור פרטני, את הצורך (במצבי קיצון) לעתים לשנות / להסתיר / לאבד את זהותך, ואת המניעים לכך.

מטרות אופרטיביות:

1. השלמת "שמש אסוציאציות".
2. הגדרת מושג.
3. צפייה ביקורתית בסרט.

עזרים:

1. דפי עבודה: א) הזהות שלי ואני. ב) "אירופה אירופה" – עבודה בעקבות סרט. ג) מטלה מסכמת.
2. סרט: "אירופה אירופה".

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הגדרת מושגים

1. "שמש אסוציאציות" למושג "זהות". (על הלוח).
2. מתוך האסוציאציות שעלו – הגדרת המושג "זהות".
3. דיון - בחינת המושגים: כפייה ואבודה, ובירור הקשר בינם לבין זהות (זהות כפויה, זהות אבודה).
4. העלאת מצבים / אירועים (אמיתיים או היפותטיים) בהם נעשים שימושים במושגים: זהות, זהות אבודה, זהות כפויה.

חלק ב' – התבנות : הזהות שלי ואני

1. דף עבודה : הזהות שלי ואני.

2. סיכום העבודה.

חלק ג' – תוכן (שואה)

1. צפייה בסרט "אירופה אירופה". הסרט מביא את סיפורו של שלמה (סלומון /

סאלי) פרל, אשר היה נער בתקופת השואה וכיום מתגורר בגבעתיים.

2. עבודה : "אירופה אירופה" – עבודה בעקבות סרט.

3. סיכום העבודה.

מטלה מסכמת – ודיון מסכם.

הזהות שלי ואני

1. נסה/י להגדיר את הזהות שלך.
2. האם זהותך משתנה ממקום למקום / ממצב למצב / מזמן לזמן? במילים אחרות: האם אנשים שונים, במקומות שונים ובזמנים שונים יתארו אותך בדרכים שונות? (לדוגמא: מורים וחברים, בני משפחה ומכרים, חברים ובן/בת זוג וכיוצא ב'). מדוע?
3. האם במקומות שונים או בקשריך עם אנשים שונים אתה/בוחרת להראות צדדים שונים בך? מדוע? הבא/י דוגמאות להמחשת דבריך.
4. האם קרה שאתה/ואדם נוסף דיברתם על מישהו/מישהי וכל אחד חשב/ה עליו/ה דברים שונים? "ראה/ראתה" אותו (או אותה) אחרת? נסה/י לשער – מדוע?
5. האם זהותך היא דבר הנקבע על-ידך או על-ידי גורמים חיצוניים לך? ואולי גם וגם? נמק/י את תשובתך.
6. האם ביכולתך לשנות את זהותך? (או אולי רק את חלקה). נמק/י את תשובתך.
7. לו יכולת – האם היית משנה את זהותך? מדוע? ובאיזה אופן?

"אירופה אירופה" – עבודה בעקבות סרט.

לאחר הצפייה בסרט, ענה/י על השאלות הבאות:

1. נסה/י להגדיר את זהותו של גיבור הסרט, שלמה פרל.
2. האם זהותו נותרה זהה לכל אורך הסרט? נמק/י ובסס/י את דבריך.
3. הסבר/י מה הקשר בין סיפור קורותיו של שלמה פרל בזמן השואה לבין המושג "זהות כפויה".
4. הסבר/י מה הקשר בין סיפור קורותיו של הגיבור בזמן השואה לבין המושג "זהות אבודה".
5. לדעתך, האם בזמנים שונים בתקופת השואה היה שלמה פרל מגדיר את זהותו באופן שונה או שהיא הייתה נותרת זהה ויציבה לאורך כל התקופה? נמק/י את תשובתך.

מטלה מסכמת

האם את/ה יכול/ה למצוא קשר בין המושגים "זהות כפויה" ו"זהות אבודה" לבין חייך שלך או לחייהם של קרובים לך? כתוב קטע קצר בנושא.

[illegible]

יהדות אירופה – מערך שיעור

עדנה רון (מסילה)

מטרת על: הכרת הזרמים המרכזיים ביהדות אירופה.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושגים: "בדלנות", "התערות".
- ב. מטרה תוכנית:** הכרת הזרמים המרכזיים בקרב יהדות אירופה.
- ג. מטרה התבונתית:** **בירור הקשר:** בדלנות, התערות ואני.

מטרות כלליות:

בירור התשובות לשאלות:
האם מדינת ישראל תמיד הייתה קיימת כבית לעם היהודי?
מהיכן עלו הוריך לישראל?
איזה מדינות מהמדינות שהזכרתן נמצאות באירופה?
(להראות במפה איפה נמצאת אירופה)
אילו תנועות (קבוצות) יהודיות היו באירופה ערב מלחמת העולם השנייה?

עזרים:

- דפי מידע (מצורפים).
- דפי עבודה (מצורפים).
- מפת אירופה (מדינית).
- מילון.

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור מושגים "בדלנות", התערות

1. דיון קצר במושגים.
2. קריאה משותפת של ההגדרות במילון, תוך התייחסות לנאמר בשלב הקודם.

חלק ב' – תוכן: הכרת הזרמים המרכזיים ביהדות אירופה

1. דיון בשאלות המופיעות ב"מטרות כלליות".
2. עבודה עצמית (דפי מידע + דפי עבודה – מצורפים).
3. בדיקת העבודה.

חלק ג' – התבנות: בדלנות, התערות ואני.

דיון בנושא:

- כל תל' יציג / תציג את המושג (בדלנות / התערות) המתאים לו / לה ביותר, תוך נימוק.
- בירור התרומה או ההקרבה של כל אחד מהם (לדוגמא: בדלנות – מסייעת בשמירת מאפיינים אישיים / קיבוציים, התערות – מרחיבה את מגוון האפשרויות בחברה הכללית אך גם עלולה לטשטש מאפייני זהות ולפורר את המסגרת המקורית, המוכרת והמגוננת וכיוצב').

התנועה החסידית

"התנועה החסידית" התחילה באירופה לפני בערך 300 שנה. באותם ימים היהודים באירופה סבלו **מבעיות כלכליות** (כספיות), **בעיות חברתיות** (היה להם קשה להשתלב בחברה הנוצרית שלא קיבלה אותם) **ובעיות פוליטיות** (לא נתנו ליהודים להשפיע על השלטון ולהיות מעורבים במה שקורה במדינה). המצב הזה הכריח את היהודים להסתגר בתוך עצמם ולמצוא מחסה מהסביבה החיצונית הגזענית והעוינת וכך הם הקימו את "התנועה החסידית" שאפשרה להם לחיות בתוך קהילה שלא מפלה או שונאת אותם. התפיסה הדתית של "התנועה החסידית הייתה שאלוהים נמצא בכל מקום ושאלוהים קרוב לאדם הפשוט ולא נמצא רק בבתי הכנסת. "התנועה החסידית" הייתה תנועה דתית שהמנהיגים שלה היו רבנים אבל גם תנועה חברתית שאפשרה ליהודים לחיות בחברה לא גזענית כלפיהם. השפה שהם דיברו הייתה אידיש. כשהתחילה מלחמת העולם השנייה (בערך לפני 70 שנה) מספר החסידים באירופה היה בערך 3 מיליון ובסוף המלחמה (אחרי שהשמידו המון יהודים בשואה) נשארו רק כ-800 אלף מהם.

דף עבודה מספר 1 – התנועה החסידית

1. מתי בערך התחילה התנועה החסידית באירופה?

2. מדוע היהודים הרגישו שהם צריכים להתרחק מהחברה הנוצרית (מבחינה כלכלית, חברתית ופוליטית)?

3. מה הייתה התפיסה הדתית של התנועה החסידית?

4. השלימי :

"התנועה החסידית" הייתה תנועה _____ שמטרתה לקרב את האדם הפשוט לאלוהים וגם תנועה _____ שרצתה לשפר את מצבם החברתי והפוליטי של היהודים.

5. מה הייתה שפתם של היהודים באירופה?

6. כמה חסידים היו באירופה לפני השואה וכמה נשארו אחריה?

המתנגדים (השמרנות היהודית)

מהי שמרנות?

שמרנות שמגיעה מהמילה לשמור ומתבטאת ברצון לשמור על המצב הקיים ובפחד משינוי.

השמרנים רצו לשמור על היהדות כמו שהיא ולא לשנות אותה.

אלה היו אנשים מקבוצות אחרות שהתנגדו ל"תנועה החסידית". ההתנגדות הזו התחילה בקהילת וילנה שנמצאת בפולין ובעקבות ההתנגדות הזו ההנהגה היהודית החרימה את החסידים וגרשה אותם מהעיר. המתנגדים לחסידות אמרו שהחסידים מביאים משהו חדש ליהדות ושהדבר הזה לא טוב כי הוא פוגע בעקרונות החשובים של היהדות לדוגמא: היהודים השמרניים היו מתפללים בצער ובכאב והחסידים היו מתפללים בשמחה וזה לדעתם של היהודים השמרנים היה לא טוב.

למרות כל הניסיונות השמרנים לא הצליחו לעצור את החסידות והיא התפשטה באירופה.

דף עבודה מספר 2 – המתנגדים (השמרנות היהודית)

1. מה פירוש המילה שמרנות?

2. היכן התחילה ההתנגדות לתנועה החסידים וכיצד התנגדות זו באה לידי ביטוי?

3. מדוע השמרנים התנגדו לחסידות?

4. האם השמרנים הצליחו לעצור את התפשטות החסידות?

5. השלימי :

התנועה השמרנית הייתה תנועה שרצתה _____ על המצב הקיים, כלומר, להשאיר את _____ כמו שהיא. הם התנגדו לתנועה _____ שהכניסה דברים חדשים ליהדות. למרות הכול _____ לא הצליחו לעצור את החסידות והיא התפשטה באירופה. מחסן מילים : השמרנים, החסידות, לשמור, היהדות. תנועות ההשכלה באירופה

מהי השכלה?

מדוע חשוב לרכוש השכלה?

תנועת ההשכלה היהודית התחילה במערב אירופה (להראות במפה) בסוף המאה ה-18 כלומר לפני בערך 250 שנה ועברה כמה שנים אחר כך גם למזרח אירופה. האנשים שהובילו את התנועה הזו טענו שהיהודים סובלים מעוניי ומהשפלה בגלל שהם לא מעורבים בחיי המדינה. ההשכלה של היהודים באותם שנים הייתה מורכבת רק מלימוד תורה וכך הם לא יכלו להשתלב בחברה שבה הם חיו. מובילי תנועת ההשכלה חשבו שהיהודים צריכים ללמוד גם מקצועות חילוניים ולא רק תורה, ללמוד את השפה של המדינה שבה הם חיים, להתלבש בצורה שמתאימה למקום ולהיות נאמנים למדינה שבה הם חיים. התנועה הזאת הצליחה ובעקבותיה השתפר המעמד של היהודים במדינות אירופה שבהן הם חיו.

דף עבודה מספר 3 – תנועת ההשכלה באירופה

1. לפי מה שחשבו מקימי תנועת ההשכלה, מדוע מצבם של היהודים במדינות

אירופה היה

גרוע?

2. מה היו היהודים צריכים לעשות כדי לשפר את מצבם?

3. האם תנועת ההשכלה הצליחה? מה קרה בעקבות הצלחה זו?

4. היהודים באותם שנים חיו בקהילות סגורות משלהם ולא התערבו בחברה שבה

הם חיו.

א. האם לדעתך צריך היה לשמור על המצב כפי שהוא?

ב. מדוע חשוב להתערב בחברה שבה אנו חיים?

בס"ד

דרכי התמודדות שונות בשואה – מערך שיעור

מלי רחמים (צופיה)

מטרת על: התל' יכירו דרכי התמודדות שונות של יהודים בתקופת השואה עם התנאים הבלתי אפשריים בהם חיו.

מטרות משנה:

א. מטרה פילוסופית: בירור המושג "התמודדות".

ב. מטרה תוכנית: הכרת דרכי התמודדות של יהודים עם המציאות הקשה בהיבטים שונים בתקופת השואה.

ג. מטרה התבונתית: בירור: כיצד אני מתמודד במצבים קשים?

מטרות אופרטיביות וכלליות:

1. התלמידים ילמדו על השואה דרך חוויות אישיות שונות. דרך תיאור אישי של תחושות ורגשות.
2. התלמידים ילמדו על דרכי התמודדות שונים בהם נקטו אנשים בחוויותיהם מהשואה.
3. התלמידים יקישו מהדיון על דרכי ההתמודדות שלהם בחיים עם מצבים שונים.
4. התלמידים יחשפו למושגים שונים מתחום השואה ומתחום דרכי ההתמודדות.

עזרים:

פירוט בנספח.

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג "התמודדות"

דיון קצר לבירור המושג.

חלק ב' – תוכני: דרכי התמודדות של יהודים בתקופת השואה

המטרה: לאתר ידע קודם, להכניס את התלמידות לאווירה ושיח על השואה כהכנה לדיון על התמודדויות.

פתיחה: היהודים התמודדו עם קשיים רבים ומצבים בלתי אפשריים בתקופת השואה. ספרו לי על קשיים שאתן מכירות, שאיתם התמודדו האנשים במהלך תקופת השואה. תוכלו להיעזר בתמונות המונחות לפניכן. חשוב לאזכר מושגים כגון, אנטישמיות, פוגרומים, גטאות, מחנות, מוות, רעב, משרפות. אביזרים: על השולחן יונחו תמונות מהשואה. התמונות נלקחו מהחוברת שניתנה ע"י טלי (הפניה לעמודים בנספח) ניתן לצרף תמונות משלכן.

פעילות מרכזית: האנשים השונים אימצו דרכים שונות להתמודדות עם המצבים אליהם נקלעו.

לפניכם כרטיסיות עם טקסטים קצרים. כל טקסט מתאר התמודדות שונה עם הקושי בפניו עמד אותו אדם.

כל תלמיד/ה תקבל טקסט אחד, תקרא אותו ותצטרך לענות בכמה משפטים קצרים על כרטיסיית העבודה.

(כרטיסיית העבודה והפניה לטקסטים בחוברת בנספח)

איסוף המידע ודיון: לאחר שכל תלמיד/ה עבד באופן אישי, נאפשר למספר תלמידים להקריא את תשובותיהן. את דרך ההתמודדות נרשום על הלוח, לצורך זיכרון חזותי.

לאחר מכן, נערוך דיון קצר שמסכם את הפעילות ונדבר על העובדה כי למרות המצבים הקשים שהיו נתונים האנשים הם בחרו בדרך התמודדות או תגובה שונים. יש להזכיר מושגים הכוללים התמודדות פאסיבית מול אקטיבית, דרכי פעולה, דרכי תגובה, אחריות, לקיחת יוזמה וכו'

חלק ג' – התבנות : דרכי התמודדות ואני

לשאול את התלמידים האם הם מזהים את דרך ההתמודדות האופיינית להם
במצבי משבר?

לחימה? בריחה? הסתתרות? המשכת השגרה? ניסיון לעזור לאחרים? להזמין אותם
לתת דוגמאות מחייהם או לשתף בסיפור אישי.

ניתן לסכם כי האדם אינו תמיד חסר אונים ועומדות בפניו אפשרויות בחירה
להתמודדויות שונות. כל אחד מתמודד בדרך שונה, אך היא רק אפשרות אחת
ממגוון האפשרויות להתמודדות.

נספח

חלק א':

הפניה לתמונות מהחברות שניתנה על-ידי טלי

מהחברת: "מבוא רעיוני לתכנית שואה"

עמ' 19- בובה מאושוויץ

עמ' 24- כתובת יהודי על חלון ראוה של חנות יהודית

עמ' 25- יהודי ונוצריה מושפלים לאחר שהודו שקימו יחסי מין

מהחברת: "תוכנית לימודים על השואה לנוער היל"ה"

עמ' 32- בית כנסת עולה בלהבות

עמ' 33- ליל הבדולח

חלק ב':

כרטיסיית העבודה:

1. מהי הסיטואציה המתוארת בקטע? ומהו הקושי המתואר?
2. כיצד התמודדו האנשים בקטע? האם ניתן היה להתמודד בדרכים אחרות?
3. מה את היית עושה במקום האנשים המתוארים? מה היית חושבת? מרגישה?
4. האם התמודדת עם סיטואציה דומה? ספרי מה היתה הסיטואציה וכיצד התמודדת?

הפניה לטקסטים:

מתוך החוברת: מבוא רעיוני לתוכנית השואה

עמ' 35- אל מצפון העולם/שמואל זיגלבוים

עמ' 36- התגוננו בנשק!

עמ' 36- מפנקסו של המורה מיהודיה/אברהם לוי

עמ' 38- בין ורשה לטהרן/עדינה וייס

עמ' 39- קנאה

עמ' 42- בגזירת כיבוד אב/משה בסוק-

מאגר דרכי התמודדות:

התמודדות של לחימה, פעולה אקטיבית, מרד
התמודדות של בריחה והסתתרות
התמודדות של התאבדות, חידלון (אהרוג את עצמי לפני שיהרגו אותי)
מוות על קידוש השם
הצמדות לשגרה
שיתוף פעולה עם האויב
ניסיון להתעלות מעל הקשיים
ניסיון לעזור לאחרים

גבורה יהודית בשואה – מערך שיעור

שרה פניני (מלכישוע)

מטרת על: התל' יבינו ויכירו ביטויים שונים לגבורה יהודית בתקופת השואה.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושג "גבורה".
- ב. מטרה תוכנית:** הכרת ביטויים שונים לגבורה יהודית בתקופת השואה.
- ג. מטרה התבונותית:** בירור הקשר "גבורה ואני".

מטרות אופרטיביות:

1. ניתוח מקורות היסטוריים.
2. ניתוח טקסט תנכ"י.

עזרים:

- שמות א', 15-22.
- מתוך החוברת מבוא רעיוני לתוכנית השואה:
- "התגוננו בנשק!" (עמ' 36)
- "מפנקסו של המורה מיהודיה – אברהם לוי" (שם)
- "איך הוא רוצה לשתות בכלל – ליאון שלאפסקי" (עמ' 38)
- "בין ורשה לטהרן / עדינה וייס" (שם)
- "הרב זמלמן קורא למרד ונקם"
- הגדרה מילונית של המושג "גבורה"
- סרט: "רשימת שינדלר" (קטע מתוכו)

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג "גבורה"

1. דיון ובירור המושג. הבאת דוגמאות.
2. הצגת ההגדרה והתייחסות להגדרת המושג בכיתה.

חלק ב' – תוכני: הכרת ביטויים שונים לגבורה יהודית בתקופת השואה

1. רישום דוגמאות לגבורה (אותן יעלו התל') על הלוח.
 2. דיון בדוגמאות:
 - מה המשותף לכל הדוגמאות?
 - האם קיימות דוגמאות הסותרות זו את זו? מדוע?
 - * להוביל (לא חובה) למסקנות שגבורה היא:
 - א. לא לפעול עקב לחץ חיצוני המופעל עליך, אלא מתוך רצון פנימי ובחירה חופשית
 - ב. לא לפגוע באחר
 - ג. ברוב המקרים יש סיכון או חשש אמיתי לפגיעה
 3. פיתוח ההיגד - לעמוד בפני לחץ חיצוני ולא לעשות הרע שמכריחים אותי לעשות (לא להיכנע ללחץ של החזק) באמצעות:
 - צפייה בחלק מהסרט "רשימת שינדלר". (הקטע לנסיון לבצע עונש קולקטיבי והרג חפים מפשע אם לא יגלו מי גנב תרנגולות, והגבורה שלהנער שמצביע על ההרוג, שהגרמנים כבר הרגו – הוא **אינו דובר אמת אלא משקר ובכך מציל את כולם**).
 - לדון בשאלה: האם התל' היו נוהגים באותו אופן? בדרך אחרת?
 - שאלה: האם מכירים מקרה דומה בתנ"ך?
- קריאת הקטע משמות א', 15-22 (מרים ויוכבד – המיילדות אשר אינן מוכנות להרוג את הזכרים העבריים שנולדים לבני ישראל, ומסבירות (משקרות) לפרעה הלוחץ אותן – שהעבריות – כמו חיות – יולדות לבדן, ללא עזרה של מיילדות, ולכן הן אינן יכולות לבצע את הגזירה. (הייתה להן יראת אלוהים יותר מיראת פרעה).
- קריאת מקורות היסטוריים הקשורים לגבורה יהודית בתקופת השואה

חלק ג' – התבנות: בירור הקשר "גבורה ואני"

1. עבודה עצמית (דף עבודה).
2. בדיקת העבודה + סיכום קצר.

גבורה ואני – דף עבודה

1. האם קרה לך מצב דומה של עמידה מול מישהו חזק שלחץ אותך לעשות רע לאדם אחר (חף מפשע)? תאר את המקרה.

2. כיצד פעלת?

3. מה הייתה תגובת האדם "הלוחץ"?

4. איך הרגשת עם החלטתך? מדוע?

5. אם היית במצב דומה היום – כיצד היית מגיב/ה? מדוע?

מרד גטו ורשה (דרכי תגובה – התנגדות אקטיבית) – מערך שיעור

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: הבנת המושג "התנגדות אקטיבית" והבנת החשיבות והמניעים להתנגדות גם במצבים בהם לא ניתן ל"נצח".

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** הגדרת / הבהרת המושג "התנגדות אקטיבית".
 - ב. מטרה התבונתית:** בירור הקשר התנגדות אקטיבית ואני.
 - ג. מטרה תוכנית (שואה):** התל' יכיר / תכיר את אירועי מרד גטו ורשה, כדוגמא להתנגדות אקטיבית בזמן השואה, ויבין את מניעיו.
- * ניתן להוסיף / להחליף את מרד גטו ורשה בהתנגדות פרטיזנית או אחרת רלוונטית.

מטרות אופרטיביות:

1. הגדרת מושג.
2. עריכת "שעון מושג" (הסבר בחוב' מס' 2 – מבוא רעיוני לתוכנית השואה - עמ' 4).
3. ניתוח מקור היסטורי.
4. ניסוח וכתבת תשובה.

עזרים:

1. דפי עבודה: א) התנגדות אקטיבית – בירור מושג. ב) התנגדות אקטיבית ואני. ג) מרד גטו ורשה – עבודה.
2. דפי מידע: א) תנועות הנוער הפעילות בגטו, ב) מרד גטו ורשה (חוב' מס' 1 עמ' 40-41).
3. מקור היסטורי: מכתבו האחרון של מרדכי אנילביץ (השואה בתיעודה. יד ושם, עמ' 250-251).

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הבהרת המושג "התנגדות אקטיבית"

1. דף עבודה: התנגדות אקטיבית – בירור מושג. (ניתן להמיר את העבודה בדיון כיתתי).
2. סיכום העבודה.

חלק ב' – התבנות: בירור הקשר: התנגדות אקטיבית ואני

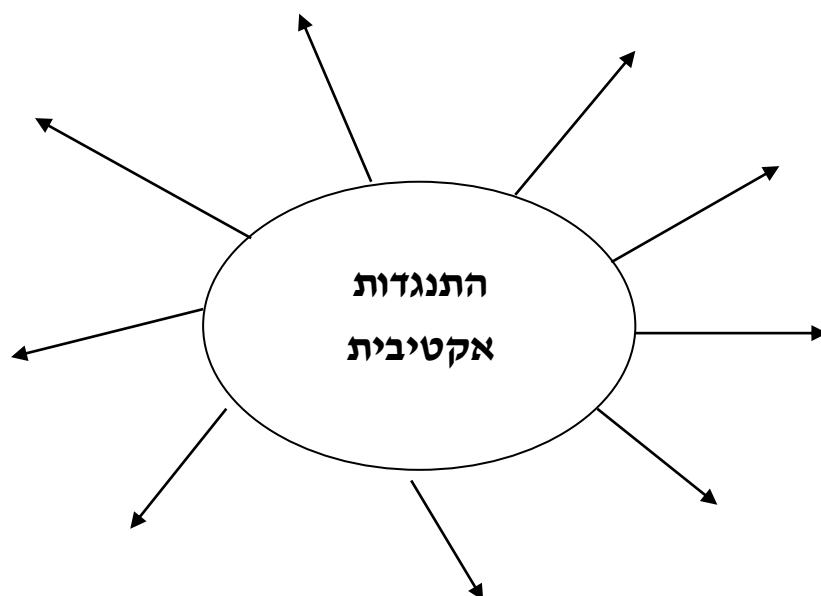
1. עבודה: התנגדות אקטיבית ואני.
2. סיכום העבודה בדיון כיתתי.

חלק ג' – תוכני: מרד גטו ורשה

1. דיון בנושא: הקשר בין "התנגדות אקטיבית" לשואה.
2. עבודה: מרד גטו ורשה.
3. דיון מסכם.

התנגדות אקטיבית – בירור מושג

1. הסבר/י את המושגים: "התנגדות", "אקטיבי", "פסיבי".
2. נסה/י להגדיר את המושגים: התנגדות אקטיבית ו"התנגדות פסיבית".
3. השלם/י את "שעון המושג" הבא:

4. "התנגדות אקטיבית" – גיבורים:
 - א. האם את/ה מכיר/ה "גיבורים" אשר מעשיהם מבטאים "התנגדות אקטיבית"? מיהם?
 - ב. האם הגיבורים עליהם כתבת הם "גיבורים חיוביים" או "גיבורים שליליים"? נמק/י את תשובתך.

התנגדות אקטיבית ואני

1. תאר אירוע בו פעלת בדרך של "התנגדות אקטיבית". האם היית "גיבור חיובי" או "גיבור שלילי"? נמק/י את תשובתך.
2. התייחס/י למקרה שהצגת – האם כיום היית פועל/ת אחרת? מדוע?
3. האם את/ה מכיר/ה מישהו /י שהוא/הי גיבור/ה חיובי/ת אשר פעל/ה באופן המבטא "התנגדות אקטיבית"? מיהו/י ומדוע הוא/היא מהווים "גיבור/ה חיובי/ת" לדעתך? נמק/י את תשובתך.

מרד גטו ורשה – עבודה

1. שער/י מה הקשר בין המושג "התנגדות אקטיבית" והשואה?
2. קרא/י את דפי המידע: תנועות הנוער הפעילות בגטו ומרד גטו ורשה וענה/י:
 - א. מיהם המתנגדים?
 - ב. מדוע מרדו היהודים בגטו ורשה?
 - ג. לדעתך, האם סברו המורדים שיצליחו במרד? נמק/י את תשובתך.
 - ד. לדעתך, מה רצו המורדים היהודים להשיג באמצעות המרד?
 - ה. נסה/י לשער, מה היו מחשבותיהם / תחושותיהם של הגרמנים ביחס למרד?
3. קרא/י את מכתבו האחרון של מרדכי אנילביץ ואנה/י:
 - א. אילו תחושות עולות מדברי הכותב?
 - ב. האם הכותב סבור שתושבי הגטו ניצחו במאבק? נמק/י את תשובתך.
 - ג. לדעת הכותב, מה החשיבות בקיום המרד?
 - ד. על מה גאה מרדכי אנילביץ? מדוע?
4. אילו היית תושב/ת בגטו ורשה – האם היית מצטרף/ת למאבק? מדוע?

התנגדות והישרדות בגטאות (התמודדות אישית) – מערך שיעור

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: התל' ת/יבין כי בסיטואציות קיצוניות נוהגים אנשים להתנגד ולשרוד (לא רק במובן הפיזי אלא גם הרוחני) ות/יברר קשרים רלוונטיים לגביו/ה.

מטרות משנה:

- א. **מטרה פילוסופית:** הבהרת מושגים: התנגדות, הישרדות.
- ב. **מטרה התבונתית:** הבנת המושגים התנגדות והישרדות (בשואה) ובירור הקשרם לתל'.
- ג. **מטרה תוכנית (שואה):** התל' יכיר/תכיר דרכים בהן נקטו תושבי הגטו על מנת לשרוד / להתנגד (הן בהיבט הפיזי והן בהיבט רוחני).

מטרות אופרטיביות:

1. קריאת דף מידע.
2. כתיבת תשובה.
3. הגדרת מושגים.
4. ניתוח מקורות היסטוריים: כתובים, חזוטי וספרותי.

עזרים:

1. דפי מידע: חוב' מס' 1 עמ' 37-39: מושג 1 – הרעבה, עבודות כפייה, מושג 2 – עיתונות במחתרת, ספריות, תיאטרון, לימודים, מושג 3 – גטו טרזינשטאט, מושג 5 – הילדים בגטו / מבריחי המזון.
2. מקורות היסטוריים:
 - א. חיי יום יום בגטו ורשה 1941 (הוצאת יד ושם) – תמונה / שקופית מס' 17 (נשים עם עגלות תינוקות).
 - ב. שיר: המבריח הקטן / הנריקה לאזוורט (בין תמולנו דמחרנו, ה. יד ושם, עמ' 122).
 - ג. חוב' מס' 2:
 - עמ' 34 – הספר בגטו / רחל אורבאך.
 - עמ' 36 – התגוננו בנשק!

- עמ' 36 – מפנקסו של המורה מיהודיה – אברהם לוי.

3. דפי עבודה (ניתן להמירם לדיונים בכיתה): א) התנגדות והשרדות בגטו, ב) התנגדות, השרדות ואני.

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הבהרת מושגים: התנגדות, השרדות

1. קריאת דף המידע בנושא הגטו.

2. דף עבודה: השרדות והתנגדות בגטו.

3. סיכום העבודה (דיון קצר).

חלק ב' – התבונותי: בירור הקשר בין השרדות, התנגדות ואני

דף עבודה / דיון בנושא – התנגדות, השרדות ואני.

חלק ג' – תוכני: הכרת דרכי הירדות והתנגדות של תושבי הגטו

1. עיון במקורות השונים ודיון בשאלות:

א. מה הקשר בין המושגים התנגדות והשרדות לבין המקורות השונים?

ב. האם היית מצפה (התל') למצוא בתנאי הגטו הקשים עיסוק בתחומים העולים

מהמקורות השונים? נמק/י.

הישרדות והתנגדות בגטו

קרא/י את דף המידע בנושא הגטאות וענה/י :

1. לדעתך, מה יכלו תושבי הגטו לעשות במצבם?
2. לדעתך, מה היו הדברים / נושאים / תחומים אשר הטרידו את תושבי הגטו?
3. נסה/י לשער, מה היו שאיפותיהם של תושבי הגטו? האם התרכזו מאמצייהם בהשגת מזון והישרדות פיזית בלבד או, אולי, היו להם גם שאיפות אחרות? מדוע?
4. הגדרי את המושגים : התנגדות והישרדות.
5. בהסתמך על דף המידע שקראת, באילו דרכים התנגדו ושרדו תושבי הגטו?

התנגדות, הישרדות ואני

1. האם היית במצב בו נהגת בהתנגדות? מהו האירוע ומדוע נהגת כך?

2. האם את/ה מכיר/ה אנשים אשר נאלצו לנהוג בדרכים קיצוניות בכדי לשרוד?
תאר/י אותם ואת פועלם.

3. לו היית תושב/ת בגטו, כיצד היית נוהג/ת? מהם הדברים שהיו חשובים לך?
מדוע?

4. איזה מבין המקורות השפיע עליך יותר מכל? מדוע?

פחד והישרדות בתקופת השואה – מערך שיעורים

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: בירור הקשר בין פחד והישרדות (בתקופת השואה) ואני.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** הבהרת המושגים: פחד, הישרדות.
- ב. מטרה התבונתית:** בירור הקשר: פחד, הישרדות ואני.
- ג. מטרה תוכנית (שואה):** התל' יכיר/תכיר דרכי הישרדות בהן נקטו יהודים בתקופת השואה דרך סיפורו האוטוביוגרפי של שלמה פרל. (*ניתן להיעזר בסרט אחר).

מטרות אופרטיביות:

1. השלמת "שמש אסוציאציות".
2. הגדרת מושג.
3. צפייה ביקורתית בסרט וניתוח מקור משני – אמנותי.
4. ניסוח תשובה.

עזרים:

1. דפי עבודה: א) פחד, הישרדות – הבהרת מושגים. ב) פחד, הישרדות ואני. ג) "אירופה אירופה" – עבודה בעקבות הסרט. ד) מטלה מסכמת.
2. סרט: "אירופה אירופה".

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הגדרת מושגים

1. ציור שתי "שמשות אסוציאציות" על הלוח – אחת למושג פחד והשנייה למושג הישרדות.
2. (לאחר ביצוע השלב הנ"ל עם התל') דיון: האם קיימות אסוציאציות משותפות לשני המושגים? מדוע?
3. דף עבודה: פחד, הישרדות ואני.
4. סיכום העבודה (דיון מסכם).

חלק ב' – התבנות: פחד, הישרדות ואני

1. עבודה עצמית – ד"ע: פחד, הישרדות ואני.
2. דיון מסכם לעבודה.

חלק ג' – תוכן (שואה)

1. צפייה בסרט "אירופה אירופה".
2. ד"ע – "אירופה אירופה – עבודה בעקבות הסרט". (ניתן לענות על השאלות בדיון / בזוגות וכיוצב' ולא דווקא בדרך של עבודה).
3. סיכום העבודה.
4. מטלה מסכמת.

פחד, הישרדות – הבהרת מושגים

1. הסבר / הגדר את המושגים פחד והישרדות.
2. נסה/י לשער, האם קיים קשר בין שני המושגים? האם תמיד קיים ביניהם קשר? נמק/י את תשובתך.
3. האם למושגים אלו קונוטציות (הקשרים) חיוביים או שליליים? נמק/י והבא/י דוגמאות לביסוס תשובתך (הדוגמאות אינן חייבות להיות אמיתיות).

פחד, הישרדות ואני

פחד

- א. הבא/י דוגמאות מחייך (או מחייהם של קרובים לך) בהן חשת פחד.
- ב. האם הפחד היה מוצדק? נמק/י את תשובתך.
- ג. כיצד נהגת?
- ד. קיימים מצבים בהם פחד מוביל למעשה נכון ומגוון. האם המצבים שצינת הובילו למעשים כאלו? הסבר/י ונמק/י את תשובתך.

הישרדות

- א. האם חווית מצבים של הישרדות? הבא/י דוגמא לאירוע כזה.
- ב. קיימים סוגים שונים של הישרדות. הבא/י דוגמאות לשני סוגים של הישרדות.
- ג. האם את/ה מכיר/ה אנשים שהיו במצבי הישרדות? באיזה "תחום"? ובאילו פעולות נקטו על מנת לשרוד?
- ד. הבא/י דוגמא (רצוי אירוע אמיתי) בה פחד והישרדות משולבים יחדיו. תאר/י את האירוע, והסבר/י באיזה אופן באים לידי ביטוי הפחד וההישרדות בצמב שתיארת.

"אירופה אירופה" – עבודה בעקבות סרט

1. איזה קטע אהבת במיוחד בסקט? מדוע?
2. גיבור הסרט הוא שלמה (סלומון / סאלי) פרל, החי כיום בגבעתיים.
 - א. לדעתך, אילו תחושות עולות בו כאשר הוא צופה בסרט?
 - ב. לדעתך, אילו זכרונות הם הקשים לו ביותר? מדוע?
3. בסרט סיטואציות קונפליקטואליות רבות.
 - א. תאר שלושה אירועים קונפליקטואלים אותם חווה הגיבור.
 - ב. לדעתך, כיצד חש בכל אחד מן האירועים שתיארת?
 - ג. לדעתך, האם הוא מצטער על הדרך בה נהג בכל סיטואציה? מדוע?
 - ד. האם את/ה היית נוהג/ת אחרת באותו מצב? נמק/י את תשובתך.
4. לדעתך, מדוע נקרא הסרט "אירופה אירופה"? נמק/י את תשובתך.
5. בימאית הסרט היא אנישקה הולנד. היא פולנייה (לא יהודייה). נסה/י לשער, מה היו מניעיה לעשיית הסרט?

מטלה מסכמת

האם לאחר העבודה על המושגים פחד והישרדות ולאחר צפייה בסרט "אירופה אירופה" חל שינוי בהבנתך את המושגים הללו? האם חל שינוי בפרופורציות שלהם לגביך? הסבר/י ונמק/י את תשובתך.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

אחריות אישית – מערך שיעור

דינה אסף (מלכישוע)

מטרת על: הבנת דילמות אישיות בתחום האחריות האישית בפניהן עמדו אנשים בתקופת השואה.

מטרות משנה:

- א. מטרה תוכנית:** הכרת דילמות אישיות בתקופת השואה.
- ב. מטרה פילוסופית:** בירור המושגים: "דילמה", "אחריות אישית".
- ג. מטרה התבונתית:** בירור הקשר: אחריות אישית ואני.

מטרות אופרטיביות:

1. דיון.
2. צפייה ביקורתית בסרט.

עזרים:

- דפי מידע על צ'רניאקוב ויאנוש קורצ'אק.
- מושגים רלוונטיים מתוך אתר ויקיפדיה.
- דף עבודה.
- סרט: "בחירתה של סופי".

*** סוגיות / סיפורים:**

- יאנוש קורצ'אק
- אדם צ'רניאקוב
- "בחירתה של סופי" עפ"י ספרו של ויליאם סטיירון (וסרטו של אלן פאקולה עם מריל סטריפ)

*** חלק גדול מהשיעור מתקיים בשיטת הג'יקסו.**

מהלך השיעור:

חלק א' – תוכני: הכרת דילמות אישיות בתקופת השואה

חלק א'

1. הסבר קצר על תוכן השיעור.
2. הת'י יחולקו לשלוש קבוצות, כ"א מופקדת על סיפור / סוגייה.
3. כל קבוצה תקבל חומרים כתובים ("תיק נושא") וחבריה יכינו עצמם לספר לכיתה על המקרה שקיבלו, ולהסביר שניים-שלושה מושגים שעלו תוך כדי למידת הנושא.
4. (לאחר כ-20 דקות) כל קבוצה מציגה את הנושא שלה.
5. נציגים מכל קבוצה, בעזרת המורה, מבהירים מושגים שעולים (אקציה, גטו, טרנספורט, יודנראט, קאפו, גסטאפו, סלקציה וכיוצב').

חלק ב'

הכיתה נחלקת לקבוצות דיון, כאשר בכל אחת מהקבוצות נציגים מכל קבוצה בשלב הקודם).

כל קבוצה דנה באחת (או יותר) מהשאלות:

1. מהי האחריות שגילה צ'ארניאקוב כאשר הסכים לשמש יו"ר היודנראט?
2. מה מלמדת התאבדותו של צ'ארניאקוב לאחר שנצטווה להעביר את רשימת המיועדים לאקציה?
3. אילו אפשרויות עמדו בפניו של יאנוש קורצ'אק? מה הוביל אותו לנהוג בדרך בה בחר?
4. האם נהגה סופי באחריות כאשר בחרה את בחירתה?

סיכום העבודה.

חלק ב' – פילוסופי: בירור המושגים: "דילמה", "אחריות אישית"

דיון פילוסופי למטרת בירור המושגים "דילמה", "אחריות", "אחריות אישית". רצוי לבחון את קרבתו של מושג האחריות למושגים כגון: בחירה, דאגה לזולת, התמודדות במצבים קשים ולפעמים בלתי אנושיים. וכן, להתייחס למושגים המנוגדים לאחריות: בריחה מאחריות ומבחירה, כניעה לחוסר אונים, התעלמות ממצוקת הזולת, אפטיות.

חלק ג – התבנות : בירור הקשר : "אחריות אישית ואני"

דיון (ניתן לערוך אותו בקבוצות הנ"ל או במליאה) בשאלות :

1. האם כל בחירה היא סוג של לקיחת אחריות?
2. תארי אירוע או מצב בחיים שלך שבו לקחת אחריות. מדוע נהגת בדרך זו?
האם "הרווחת" או "הפסדת" כתוצאה מבחירתך?

סיכום קצר

שת"פ (של העם הגרמני) בתקופת השואה – מערך שיעורים

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: התל' יבחנו את אופן שתה"פ של מרבית העם הגרמני בתקופת השואה ויבינו כי שת"פ יכול להעשות באופן פסיבי (ועדיין להיות אפקטיבי במידה רבה מאוד).

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** הבהרת המושג "שיתוף פעולה".
- ב. מטרה התבונתית:** בחינת הקשר: שת"פ ואני.
- ג. מטרה תוכנית:** הבנת אופן שתה"פ של מרבית העם הגרמני (שת"פ באמצעות פסיביות).

מטרות אופרטיביות:

1. דיון.
2. ניתוח מקרה (תוכן הסרט).
3. כתיבת חיבור – כתבה.

עזרים:

- בריסטולים (1-2 בריסטולים לכל נושא) ועליהם הכותרות: א) אני חושב/ת ששת"פ זה... ב) אני בעד שת"פ במצבים בהם... ג) אני מתנגד/ת לשת"פ כאשר... ד) אני משתף/ת פעולה כש... ה) אני אף פעם / תמיד מש"פ כי...
(* ניתן לשנות / להוסיף / להוריד מהנ"ל)
- לורדים עבים (לכתיבה על הבריסטולים).
- סרט: "הנחשול" (55 דקות).
- ד"ע לסרט "הנחשול".
- דף למטלה מסכמת. (* ניתן/רצוי לכתוב את ה"כתבות" על 1/8 בריסטול ולתלות).

מהלך השיעור:

- * לפני תחילת השיעור תולים את הבריסטולים של חלק ב' על קירות הכיתה (רצוי לכסות את הכותרות עד להגעה לשלב זה בשיעור).

חלק א' – פילוסופי: הבהרת המושג "שת"פ"

1. הגדרת המושג וכתובתו על הלוח / בריסטול (תל' + מ').
2. הצגת דוגמאות לשת"פ וכתובתן על הלוח/ הפלקט.
3. דיון לגבי הדוגמאות שהעלו התל': האם הן "חיוביות" או "שליליות"? האם קיים ביניהן מכנה משותף?

חלק ב' – התבנות: שת"פ ואני

1. התל' עוברים בין הכרזות התלויות בכיתה וכותבים את עמדותיהם.
2. ניתן לקרוא את שכתבו התל' על גבי הבריסטולים כעת או לאחר הצפייה בסרט.

חלק ג' – תוכני: שתה"פ של העם הגרמני עם המדיניות הנאצית

1. צפייה בסרט "הנחשול".
2. נתינת מקום להצגת תגובות שונות של התל' לסרט.
3. קריאת הכתוב על הבריסטולים והתייחסות לכתוב בהם בהקשר לסרט.
4. ד"ע לסרט. (*רצוי להביא דוגמאות שונות לרצח עם כהרחבה לשאלה מס' 6 בדף).
5. דיון מסכם לעבודת התל'.

מטלה מסכמת:

סיקור אירועי הסרט.

"הנחשול" – דף עבודה

ענה/י על השאלות המתייחסות לסרט "הנחשול"

1. תארי את ה"ניסוי" שביצע מר רוס.

2. מדוע שיתפו התלמידים פעולה עם ה"ניסוי"? מה העניק להם ה"ניסוי"?

3. מה היו כוונותיו של המורה, מר רוס, בתחילת ה"ניסוי"? אילו שינויים חלו בו במהלך קיום ה"ניסוי"?

4. כיצד השפיע ה"ניסוי" על כל אחד משלושת התלמידים המרכזיים בסרט (רוברט – ה"אאוטסיידר", לורי ודייויד)?

5. מה ניתן ללמוד מה"ניסוי" על בני האדם? על שת"פ? על מה מוכנים לעשות אנשים על-מנת להשתייך?

6. על-פי ה"ניסוי" – האם תיתכן שואה (לאו דווקא ליהודים) נוספת?

"הנחשול" – מטלה מסכמת

את/ה עיתונאית המסקרת את ה"ניסוי" שערך מר רוס. הצגי את עיקרי האירוע והבע/הביעי את עמדותיך ומסקנותיך לגביו.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

שיתוף פעולה (?) קורבנות עם תליינים – מערך שיעור

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: בחינת מצבים שונים של שת"פ (מרצון / מכפייה) – בתקופת השואה ובחיי/ה הפרטיים של התל'.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** הגדרת מושגים: "קורבן", "תליין", שת"פ.
- ב. מטרה התבונתית:** התל' יבחין/תבחין ויבין/תבחין את ההבדל בין שת"פ מרצון לבין שת"פ כתוצאה מכפייה, וידע/תדע לזהות סיטואציות דומות בחייו/ה.
- ג. מטרה תוכנית (שואה):** התל' יכיר/תכיר ויבחין/תבחין במצבים בהם שיתפו פעולה קורבנות בשואה עם תלייניהם.

מטרות אופרטיביות:

1. השלמת "שמש אסוציאציות".
2. כתיבת תשובה.
3. קריאת דף מידע.
4. ניתוח מקור היסטורי (נאומו של רומקובסקי לתושבי הגטו, בו הוא מבקש את הקרבת יקיריהם).

עזרים:

1. דף מידע: היודנראט (חוב' מס' 1 – עמ' 39 – מושג 4 – ניהול הגטו – היודנראט).
2. נאומו של רומקובסקי בזמן גירוש הילדים מגטו לודז' (השואה בתיעוד, ה. יד ושם, עמ' 226-227).
3. דפי עבודה: א) שת"פ ואני. ב) נאומו של רומקובסקי – דף עבודה.

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הגדרת מושגים: קורבן, תליין, שת"פ

1. השלמת "שמש אסוציאציות" למושג שת"פ (על הלוח).
2. דיון: בחינת האסוציאציות שהעלו התל' – האם הן מאופיינות בשת"פ מרצון, מכפייה או משניהם.
3. הגדרת המושג שת"פ (מ' + תל').
4. עריכת הבחנה בין שת"פ מרצון לשת"פ מכפייה. (מ' + תל').

חלק ב' – התבנות: שת"פ ואני

1. דף עבודה: שת"פ ואני.
2. סיכום העבודה – דיון.

חלק ג' – תוכני: שת"פ של קורבנות עם תלייניהם

1. הגדרת המושגים: "קורבן" ו"תליין". (מ' + תל').
2. דיון בנושאים:
 - א. מצבים בהם היו שת"פ בין גורמים/אישים בתקופת השואה. הבאת דוגמאות.
 - ב. מיהם הגורמים/האישים אשר שת"פ בתקופת השואה ומדוע?
(*) הדוגמאות יכולות להיות בין תליינים לתליינים / קורבנות וקורבנות / קורבנות ותליינים)
 3. קריאת דף המידע: היודנראט.
 4. נאומו של רומקובסקי:
 - א. קריאת הנאום
 - ב. דף עבודה
- סיכום.

שיתוף פעולה ואני – עבודה

1. הבא/י דוגמאות לאירועים מחייך האישיים בהם נהג/ת בשיתוף פעולה עם אחרים.
2. מדוע שיתפת פעולה באירועים אילו?
3. האם שיתוף הפעולה נבע מרצון או מחוסר ברירה? נמק/י את תשובתך.
4. האם קרו מצבים בהם כפית שיתוף פעולה על מישהו / מישהי? מדוע?
5. תאר/י מצב בו נאלצת לשתף פעולה בדבר בו לא רצית לקחת חלק.
 - א. מדוע בכל זאת שיתפת פעולה?
 - ב. כיצד חשת?

נאומו של רומקובסקי לתושבי הגטו – עבודה

קרא/י את נאומו של רומקובסקי לתושבי הגטו (מתאריך 4 בספטמבר 1942) וענה/י:

1. מה מבקש רומקובסקי מתושבי הגטו? מדוע?
2. מדוע נואם רומקובסקי את הנאום? לאיזו תגובה הוא מצפה / מקווה בעקבות הנאום? נמק/י את תשובתך.
3. לדעתך, כיצד חש רומקובסקי בעת נאומו? נמק/י את תשובתך.
4. לדעתך, כיצד הגיבו תושבי הגטו לדברים? האם שיתפו פעולה? מדוע?
5. לו היית ראש היודנראט בגטו - האם היית נוהג/ת כפי שנהג רומקובסקי? מדוע?
6. מה דעתך על המעשה שעשה רומקובסקי – האם הוא "חיובי" או "שלילי"? מדוע?

ויקטור פראנקל בספרו "האדם מחפש משמעות" – מערך שיעור

ענת כהן (צופיה)

מטרת על: התל' יכירו את סיפור חייו של ויקטור פראנקל ואת תפיסתו על חיפוש משמעות ע"י בני אדם (תפיסה לפיה מי שיש לו למה – יעמוד בכל איד).

מטרות משנה:

- א. **מטרה פילוסופית:** בירור המושג "משמעות החיים".
- ב. **מטרה תוכנית:** סיפורו של ויקטור פראנקל ותפיסתו.
- ג. **מטרה התבונתית:** בירור הקשר: משמעות החיים ואני.

רציונל לבחירת הנושא:

לפתח חשיבה עצמית, ביקורתית ויצירתית, לבחון ערכים לחשיבה פילוסופית. חקירה משותפת של מושגים וערכים חדשים כדי לתרום ליצירת תובנות חדשות, ע"י שינוי התודעה. התל' יבררו מה נותן טעם לחיים.

מטרות ייעודיות:

*להאיר מעט אור בנושאים המעסיקים את התל' בחיי היום יום, והבנה של צמתים ובחירות שהם עומדים בפניהן, ולא תמיד יודעים או מודעים לאפשרויות הבחירה שיש להם.

*לתת פרספקטיבה לחיים עצמם.

*לדבר על הערכים החשובים באמת בחיים ולהבין את הדברים בעלי המשמעות האמיתית, כמו: משפחה, חברים, אומץ, נאמנות, אינטואיציה וקשב ללב, אהבה ובריאות.

*תכנון וראיה לעתיד- צידה לדרך.

*להדליק ולעורר את המושגים: מי אני? למה אני? איפה אני? הגעתי לשלב שבו אני רוצה להגדיר את עצמי מחדש, לא מסתפק במה שלימדו אותי, עכשיו אני מתחיל מהתחלה את המסע.

עזרים:

דף מידע – מצורף.

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג "משמעות החיים"

1. התלי יתבקשו לומר מהם הדברים החשובים להם ביותר בחיים:

דוגמאות:

- להוליד ילדים
- לתת לאחרים לעשות מעשים טובים
- לחפש אושר או שגשוג
- לצבור הון
- לתת ולקבל אהבה
- לחוות תענוג
- לבטא חמלה
- להשיג ולפעול בכוח
- לחיות בהרמוניה אחד עם השני והטבע
- לחפש אמת, ידע, הבנה וחוכמה
- להתפתח
- להשיג איחוד עם אלוהים
- מימוש עצמי
- למצוא את משמעות החיים
- כל דבר שיאמר - ירשם על לוח תלוי.

2. המורה ימחק משפט אחרי משפט וישאל/יבדוק אם "עדיין יש טעם לחיות".
לאחר מחיקת הכל ישאל: "האם עכשיו אין יותר משמעות לחיים?"

3. התלי (בהנחיית המורה) ינסחו מהי "משמעות החיים" (ייתכנו ניסוחים שונים).

חלק ב' – תוכני: סיפורו של ויקטור פראנקל ותפיסתו

1. כל תלי יקבל דף ובו סיפור חייו של ויקטור פראנקל ועיקרי תורתו. שיקרא לכולם בכיתה.

2. דיון: מאילו דברים יכל ויקטור פראנקל לשאוב "כוח" ומאילו אירועים בעברו היינו מצפים שייקשו עליו?

חלק ג' – התבונות : בירור הקשר : משמעות החיים ואני

דיון - שאלות הנחייה, ומושגים חדשים שברצוני להקנות :

מהי משמעות החיים, מהו אושר, מהו החיפוש?

למה טוב לחפש משמעות בחיים?

האם זה טוב לחפש משמעות בחיים ?

אולי כדאי להתעלם מהרצון לחיפוש זה?

מה ניתן לקחת כצידה לדרך לחיים?

התשובות לשאלות אלו הן לא מתוך ההיגיון אלא

תשובה: אישית שתנבע מהתבוננות חדשה על העולם, התבוננות לא שכלתנית,

חושבת, ביקורתית, אלא הסתכלות רגשית אוהבת.

סיכום קצר.

ויקטור פראנקל (1905-1997)

רופא, נוירולוג, ופסיכיאטר יהודי.

בספרו הנודע " האדם מחפש משמעות" מתעד פראנקל את חוויותיו כאסיר מחנה השמדה נאצי המתאר התמודדות נפשית עם זוועות במחנה הריכוז והיכולת שלו ושל אסירים אחרים לשמור על חירות נפשית ועל תקווה נוכח התעללות פיזית וההשפלה בידי הנאצים. החל השני של הספר מתאר את גישתו למציאת משמעות בחיים.

בתקופת השואה פראנקל יכל לעזוב את ווינה ולהגר לארה"ב, אולם הוא בחר להשאר ולגונן על הוריו.

פראנקל נשלח ע" הנאצים בשל היותו יהודי לגטו טרזינשטאט ואח"כ למחנה השמדה אושוויץ.

פראנקל שרד את השואה, כל משפחתו הושמדה, פרט לאחותו.

דרך סיבלו במחנות הריכוז וההשמדה הוא הגיע למסקנה כי כל אחד זקוק ליעד מרכזי בחיים, מציאת משמעות לחייו- בכדי להתגבר על טראומות ומצבים קשים. הדחף או הרצון העמוק ביותר של האדם היא השאיפה למשמעות והבנה של חייו ושל העולם בו הוא נמצא.

הבנה זו היא היא הכוח שיכול לעזור לו להתמודד עם סבל ומצוקה קשים ככל שיהיו.

אחד המשפטים המרכזיים בהגותו של פראנקל היה "מי שיש לו למה –יעמוד בכל איך".

רק מי שיש לו משמעות ומטרה בחייו יצליח להתמודד עם הקשיים.

ומי שלא –יכול להגיע למצבי ייאוש ולמציאת חוסר טעם בחיים.

פראנקל זיהה שמשמעות החיים- מחזקת את רוחו של האדם ומאפשרת לו לעמוד ברגע האמת מול מצוקותיו ולהתמודד איתן.

חופש – מערך שיעור

קרן סבאג (צופיה)

מטרת על: בירור המושג "חופש".

(זהו שיעור המציג את המושג חופש באמצעות טקסט שנכתב ע"י יאנוש קורצ'אק שהיה דמות משמעותית ובעלת השפעה בתקופת השואה).

מטרות משנה:

א. מטרה פילוסופית: בירור המושג "חופש".

ב. מטרה תוכנית: הכרת פועלו ואישיותו של יאנוש קורצ'אק.

ג. מטרה התבונתית: בירור הקשר: "חופש ואני".

מטרות כלליות:

הכרות עם יאנוש קורצ'אק הממחנך, הסופר ואישיות בפני עצמה
התעמקות במושג חופש בהיבטים שונים
חשיפה לנושא השואה בהיבטים שונים

מטרות אופרטיביות:

התלמיד/ה י/תחשף לטקסט שנכתב ע"י יאנוש קורצ'אק
התלמיד/ה י/תבין את המשמעויות השונות למושג חופש
התלמיד/ה י/תקשר את מושג החופש לשואה
התלמיד/ה י/תקשר את מושג החופש לעולמה האישי

עזרים:

1. טקסט: "וידויו של פרפר" / יאנוש קורצ'אק.
2. דף מידע (יאנוש קורצ'אק) – יש להכין.
3. פרפרים גזורים מבריסטול (שניים לכל תל').

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג "חופש"

1. הצגת הטקסט "וידוי של פרפר" ורקע כללי על יאנוש קורצ'אק
2. קריאת הטקסט וידוי של פרפר של יאנוש קורצ'אק
3. סעור מוחות על השיר תוך התייחסות למילה חופש

ניתוח הטקסט באמצעות המשימות הבאות:

- * הוצאת מילים קשות ופירושם
- * הוצאת מילים המבטאות חופש
- * הוצאת מילים המעוררות כאב, פחד, סגירות
- * מילים המבטאות את תחושת הפרפר

דיון מונחה באמצעות השאלות הבאות:

- * אילו רגשות ותחושות מתעוררים בעקבות קריאת הטקסט
- * בפני איזה מציאות כותב הטקסט עומד
- * כיצד יאנוש קורצ'אק מתייחס לחופש במציאות בה הוא חי
- * האם ניתן להשוות את ההתייחסות לפרפר כסמל לחופש בתקופת השואה לתקופה העכשווית.

חלק ב' – התבונות: בירור הקשר "חופש ואני"

דיון:

- * מה המושג חופש אומר לתל' (סוגי חופש שונים)
- * כיצד מקבלים/ות את החופש מחוץ למסגרת בה נמצאים (כגון: מעון, ביי"ס, בית וכד') ובתוך המסגרות בהן מצויים?
- * לדון ביתרונות ובחסרונות שיש לחופש שהם/ן חובים/ות ובכלל
- * האם הם/ן יכולים/ות להזדהות עם בחלקים מסויימים בטקסט "וידוי של פרפר"? מדוע?

חלק ג' – תוכני: הכרת פועלו ואישיותו של יאנוש קורצ'אק

1. בירור ידע קיים על קורצ'אק.
 2. הצגת האיש ופועלו (באמצעות הסבר / דף מידע וכד').
 3. דיון:
- * האם היה יאנוש קורצ'אק חופשי? (מבחינה חוקית, מבחינה מוסרית וכד')

* האם מימש את החופש שלו בכך שבחר ללכת עם "ילדיו"?
* שואה- מול המושג חופש: האם ניתן היה לחוות את תחושת החופש בתקופת השואה?

סיום

התל' יקבלו 2 פרפרים ועליהם יכתבו :

1. איזה פרפר הסך על סמך דברים שנאמרו ונלמדו בשיעור .
2. איזה פרפר היו רוצים/ות להיות (כאשר המושג חופש נכנס בפנים).

וידוי של פרפר

אני פרפר.
שיכור חיים ונעורים אני,
אינני יודע עדיין לאן מועדות פני
אך דבר אחד אני יודע-
לא אגרר על ידי החיים,
לא אניח להם למעוך את כנפי הצבעוניות,
לא אתן להם להפסיק את מעופי.
זה זמן רב אני מבקש להתוודות בפניכם,
אך התביישתי, חששתי פן לא תבינו,
פן אהיה לצחוק.
עתה אני יודע-
עלובים תהיו אם וידויו של הפרפר
ישמע באוזניכם חסר- משמעות!

(יאנוש קורצ'ק-"וידויו של פרפר")

חירות, היהודים בגטו ואני – מערך שיעורים

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: בירור הקשר: חירות – יהודים בגטו (שואה) – אני.

מטרות משנה:

- א. **פילוסופית** – בירור המושג / הערך חירות.
- ב. **התבוננות** – בירור הקשר: חירות ואני.
- ג. **תוכנית (שואה)** – בירור הקשר: חירות – יהודים בגטו (שואה).

מטרות אופרטיביות / מיומנויות למידה:

1. השלמת "שמש אסוציאציות".
2. ניתוח מקור היסטורי – חזותי (שקופיות מחיי היום ביום בגטו ורשה).
3. ניתוח מקור היסטורי – אמנותי ("אגדת הילדים" מגטו לודז').
4. כתיבת חיבור.

עזרים:

1. דף עבודה: "שמש אסוציאציות" למושג חירות. (עמ' 4 במערך)
2. דף מידע: המושג חירות. (עמ' 5 במערך)
3. דף עבודה: חירות ואני. (עמ' 6 במערך)
4. שקופיות: חיי היום ביום בגטו ורשה* (16 – מכירת ספרים בגטו, 17 – לידות בגטו, 18 – מודעות על פעילות תרבותית בגטו, 21 – מכירת עיתונים בגטו).
5. "אגדת הילדים" מגטו לודז' ** – שקפים (+דפים מצולמים לתל').
6. דף מטלה מסכמת: חירות – יהודים בגטו – אני (חיבור). (עמ' 7 במערך)

מהלך השיעור:

הקדמה: חזרה קצרה על הגטאות (הסיבות להקמתם, תנאי החיים וכיוצב') ועל המושג חופש.

חלק ראשון – פילוסופי: בירור המושג חירות:

א. המושג:

- דף עבודה: "שמש אסוציאציות" למושג חירות / חופש.
 - ריכוז האסוציאציות (על הלוח):
 - אסוציאציות משותפות - בצבע X
 - אסוציאציות פרטניות – בצבע Y
- דיון – המשותף והשונה באסוציאציות ובהגדרות השונות (שימת דגש על תחומים שונים בהם יכולה לבוא לידי ביטוי חירות).

ב. דיון בנושא: האם חירות היא תמיד בעלת היבטים חיוביים?
(דעות ועמדות, דוגמאות לסיטואציות רלוונטיות ול"גיבורים חיוביים"
ו"שליליים" אשר עשו שימוש חיובי / שלילי בחירות וכיוצב').

חלק שני – התבונות: חירות ואני:

- א. 1. דף עבודה: חירות ואני.
- 2. דיון מסכם: היבטים אישיים של חירות.

ב. אני (התל') כ"גיבור חיובי" וכ"גיבור שלילי" בהקשר של חירות:
דיון – היכן עשו התל' שימושים חיובי ושלילי בחירות שהייתה להם? מדוע? מה
היו תוצאות מעשיהם? מה עמדתם לגבי כך? האם בדיעבד היו נוהגים
אחרת? מדוע?

חלק שלישי – תוכן (שואה) – חירות ויהודים בגטו:

א. דיון: האם קיים / יכול להתקיים קשר בין חירות וחיי היהודים בגטו?
אם כן – באילו תחומים?

ב. עיון / ניתוח מקורות היסטוריים:

- 1. מקור היסטורי חזותי – שקופיות מחיי היום יום בגטו ורשה:
- שקופית 16 – מכירת ספרים בגטו.
- ש' 17 – לידות בגטו.

- ש' 18 – מודעות על פעילות תרבותית בגטו.

- ש' 21 – מכירת עיתונים בגטו.

2. מקור היסטורי – אמנותי – שקפים (+דפים מצולמים לתל') "אגדת הילדים" מגטו לודז'.

דיון :

- התוכן שיצקו היהודים בגטו למושג חירות במסגרת תנאי הקיום הקשים. (אילו ביטויים של חירות באים לידי ביטוי בשקופיות / שקפים, מדוע פנו לתחומים אלו, מה התועלת / המניעים שהובילו לעשייה זו, במה תרמה העשייה ליוצרים, מה ניתן ללמוד על "חירות" מתוך הצפייה בנ"ל וכיוצא ב').

סיכום

א. מטלה אישית: כתוב חיבור בנושא: חירות – יהודים בגטו – אני.

ב. דיון מסכם בנ"ל (הקראת החיבור - לבחירת התל').

הארות:

מערך זה מיועד להתקיים לאחר שהתל' רכשו ידע בסיסי על הגטאות (סיבות הקמתם, "סוגי" גטאות, תנאי המחיה בהם וכד'), ולאחר שהוברר המושג חופש.

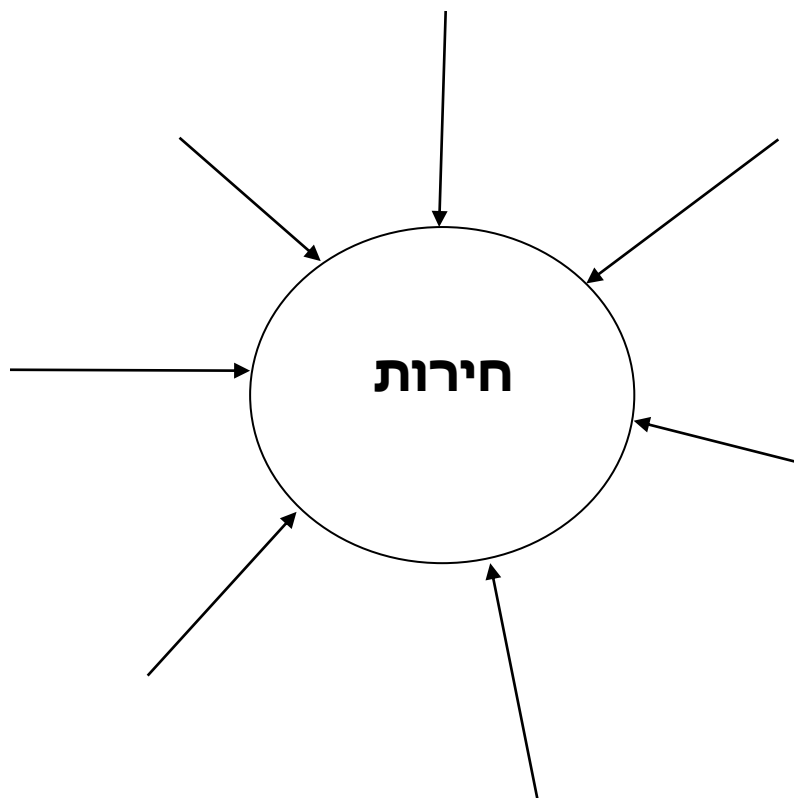
* השקופיות לקוחות ממערך "חיי היום-יום בגטו ורשה 1941", ה. יד ושם (1996).

המערך מורכב ממדריך למורה, חוברת לתלמיד ומארז שקופיות. ניתן לצלם את התמונות מתוך המדריך למורה (עמ' 21, 23, 25, 32) במידה ולא ניתן להשיג את השקופיות.

**השקפים צולמו מתוך "אגדת הילדים" מגטו לודז' – חוברת למורה, ה. יד ושם (1998).

חירות - דף עבודה

השלם/י את "שמש האסוציאציות" (הוסף/י חיצים במידת הצורך):

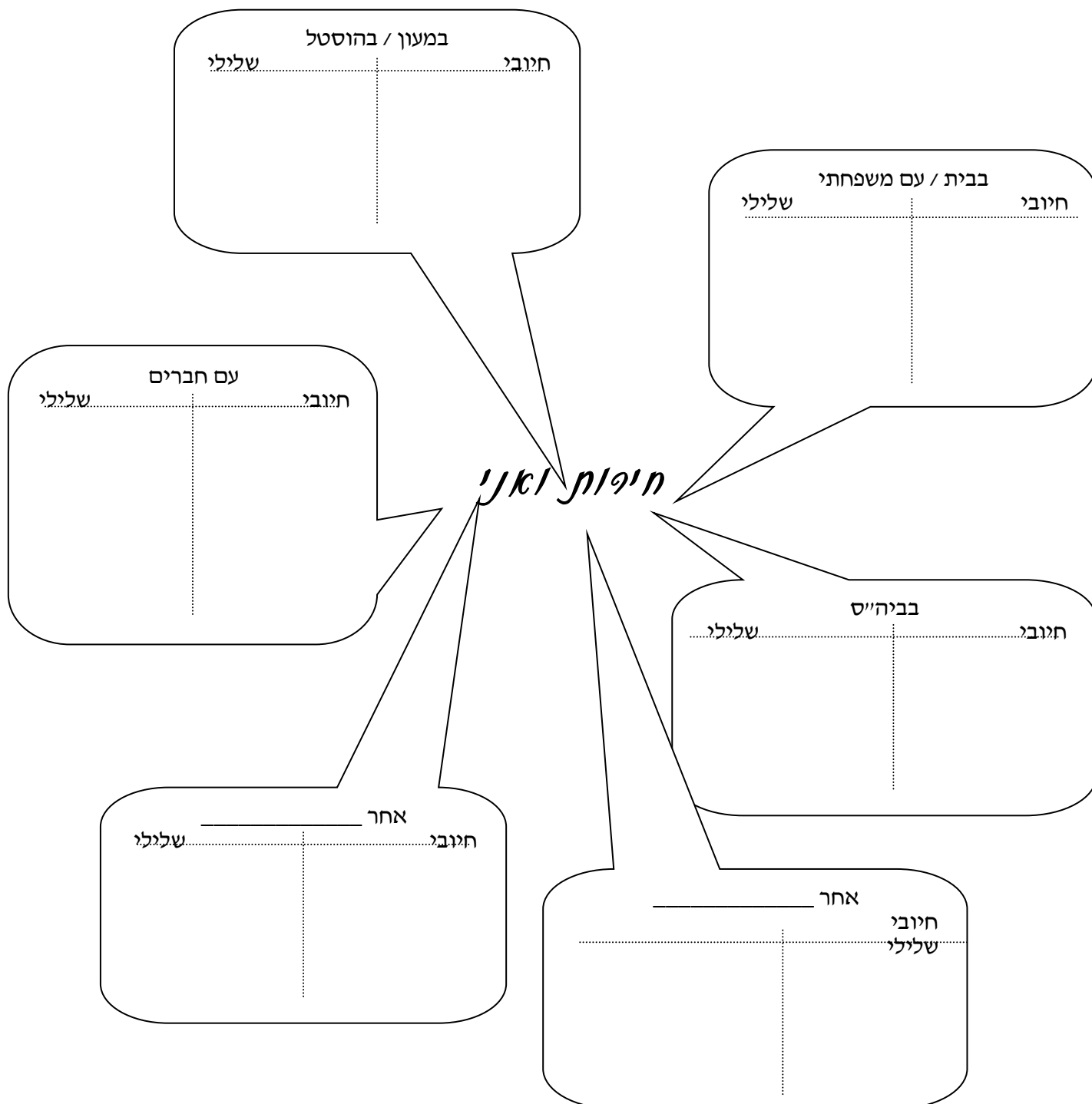
חירות / חופש - הגדרה:

האפשרות לחיות, לפעול, לחשוב ולהתבטא ללא הגבלה, ללא הכוונה כוחנית וללא מסגרת אחרת. שחרור מעול, מכיבוש, ממחויבות. חופש הדיבור – הזכות הנתונה לכל אדם להביע בפומבי את דעותיו. בהרחבה, חופש הביטוי – בכל אמצעי אמנותי ותקשורתי.

(מתוך תוכנית לימודים על ה"שואה" לנוער היל"ה)

חירות ואני

השלם/י את התרשים (באפשרותך להוסיף תחומים נוספים). כתוב/כתבי בכל תחום על אירוע בו השתמשת בחירות העומדת לרשותך באופן חיובי ועל אירוע בו השתמשת בחירות העומדת לרשותך באופן שלילי :

[illegible]

אמונה נוכח השואה – מערך שיעור

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: התל' יכירו דילמות אשר עמדו בפני יהודים מאמינים בתקופת השואה ויגבשו עמדה אישית באשר לאמונה בעתות מצוקה וקושי.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** הבהרת המושג "אמונה".
- ב. מטרה התבונתית:** גיבוש עמדה ביחס לאמונה (לאו דווקא דתית) והבנת התרומה האישית שלה בעתות מצוקה.
- ג. מטרה תוכנית:** הכרת דילמות אשר עמדו בפני יהודים דתיים בתקופת השואה.

מטרות אופרטיביות:

1. השלמת "שמש אסוציאציות".
2. ניתוח מקורות היסטוריים (טקסטים).
3. כתיבת חיבור.

עזרים:

- דפי עבודה: "שמש אסוציאציות", אמונה ואני, כתיבת חיבור.
- מקורות היסטוריים:
- א. תפילה שחברה ע"י הרב ליאו בק. מתוך השואה בתיעוד, ה. יד ושם, עמ' 81-82.
 - ב. מתוך שו"ת של רבני גרמניה. שם, עמ' 119-120.
 - ג. מתוך שו"ת של הרב אפרים אשרי מגטו קובנה. שם, עמ' 322-324.
- * רצוי לקרוא את המקורות לפני הצגתם בפני התל' ועריכתם במידת הצורך.

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הגדרת המושג "אמונה"

1. הבהרת המושג "אמונה" – דיון.
2. עבודה עצמית: שמש אסוציאציות למושג אמונה.
3. רישום אסוציאציות התל' על הלוח, ומיפוי (דת, תפיסת עולם, פוליטיקה וכיוצב').

חלק ב' – התבנות: אמונה ואני

1. ד"ע: אמונה ואני (עבודה עצמית).
2. בדיקה משותפת של העבודות + דיון בדעות ובאמונות השונות.

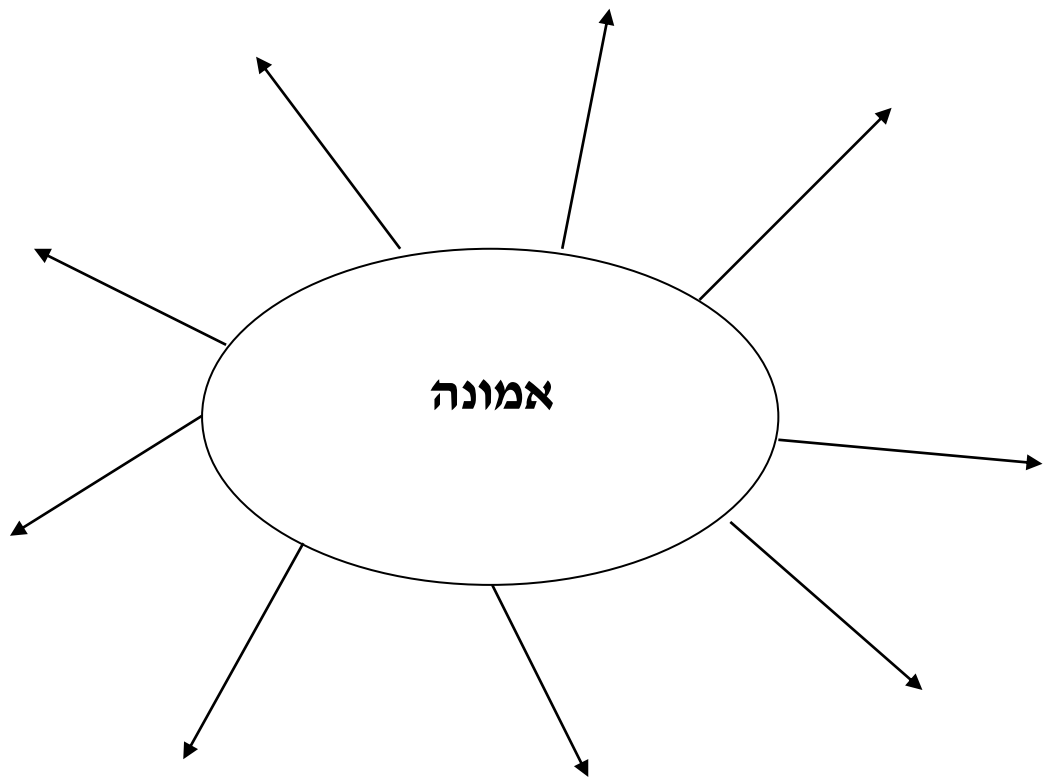
חלק ג' – תוכן: אמונה בתקופת השואה

1. קריאת המקורות ההיסטוריים.
2. ניתוח המקורות באמצעות דיון (ניתן להכין ד"ע בנושא). שאלות מנחות:
 - מה היה יחסם של היהודים (הדתיים) בזמן השואה לאמונה? לאלוהים?
 - לדעת התל' – האם היה שוני בין היהודים הדתיים לבין היהודים החילוניים ביחסם לאירועי התקופה? מדוע? ממה נובע ההבדל?
 - האם היה שוני בין הנושאים (או בחלק מהנושאים) שהעסיקו את היהודים הדתיים לבין אלו אשר העסיקו את היהודים החילוניים? ממה נבע השוני?
3. דיון מסכם:
 - האם הופתעו התל' מהנושאים שהעסיקו את היהודים בתקופת השואה? מדוע?
 - על מה מעידות השאלות שהופנו לרבנים בתקופת השואה?
 - לדעת התל': האם היה ניתן לצפות מיהודי מאמין בזמן השואה שיזנח את אמונתו? או להיפך – שיהודי חילוני יאמץ את האמונה הדתית? מדוע?

מטלה מסכמת:

כתיבת חיבור בנושא: אמונה ואני.

אמונה - אסוציאציות

אמונה ואני – דף עבודה

השלם/י את ההיגדים הבאים :

אמונה פירושה :

אני מאמין/ה ב :

כי :

בעתות מצוקה או קושי האמונה שלי מתחזקת / נחלשת כי :

האמונה מעניקה לי :

"בשם האמונה"

דמייך/י שאת/ה חיה בשנת 1945 (סיום השואה ומלה"ע השנייה) וכתוב/כתבי חיבור שכותרתו "בשם האמונה". (ניתן לכתוב את החיבור בשם אדם מאמין או אתאיסט או להעניק כל תוכן אחר אשר יתאים לכותרת).

בשם האמונה

[illegible]

חסידי אומות עולם (דרכי תגובה – אחריות) – מערך שיעורים

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: בירור הקשר בין אחריות – גבורה – הקרבה (בזמן השואה) ואני.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושגים: אחריות, גבורה, הקרבה.
- ב. מטרה התבונתית:** בירור (האם קיים) הקשר: אחריות – גבורה – הקרבה ואני.
- ג. מטרה תוכנית (שואה):** התל' יכירו את המושג "חסידי אומות העולם" ואת הקשר בינם לבין המושגים הנ"ל.

מטרות אופרטיביות:

1. הגדת מושגים.
2. ניסוח תשובה (כתיבה).
3. צפייה ביקורתית בסרט.
4. כתיבת מכתב אישי.

עזרים:

1. דף עבודה: אחריות, גבורה, הקרבה ואני.
2. דף מידע: חסידי אומות עולם (חוב' מס' 1 עמ' 51-52).
3. דף עבודה: רשימת שינדלר – עבודה בעקבות הסרט.
4. סרט: רשימת שינדלר. (*ניתן לבחור בכל סרט אחר הרלוונטי לנושא ולהתאים את דף העבודה).
5. דף משימות (מסכמות).

מהלך השיעור/ים:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושגים: אחריות, גבורה, הקרבה

1. הגדרת המושגים: אחריות, גבורה, אחריות (ניתן לעשות זאת באמצעות דף עבודה או דיון בכיתה).
2. מציאת המשותף בין הגדרות התלמידים, וניסוח הגדרה משותפת (לכל מושג) על הלוח.
3. מציאת קשרים בין שלושת המושגים (דיון).

חלק ב' – התבנות: אחריות – גבורה – הקרבה ואני

1. דף עבודה: אחריות, גבורה, הקרבה ואני (עבודה עצמית).
2. דיון מסכם לעבודה בכיתה.

חלק ג' – תוכן (שואה): הכרת המושג "חסידי אומות העולם": וצפייה ביקורתית

1. קריאת דף המידע בנושא "חסידי אומות העולם", ודיון קצר בנושא.
2. צפייה בסרט "רשימת שינדלר".
3. דף עבודה בעקבות הסרט (חלק זה ניתן לבצע באופן של דיון).
4. דיון מסכם לעבודה.

משימה מסכמת: דף משימה.

אחריות, גבורה, הקרבה – ואני

אחריות

מצב בו נהגתי

בחוסר אחריות:

הסיבה/סיבות למעשה:

לאחר האירוע הרגשתי:

כי

מצב בו נהגתי

באחריות:

הסיבה/סיבות למעשה:

לאחר האירוע הרגשתי:

כי

גבורה

מצב בו נהגתי

בחוסר גבורה :

הסיבה/סיבות למעשה :

לאחר האירוע הרגשתי :

כי

מצב בו נהגתי אני (או קרוב לי)

בגבורה :

הסיבה/סיבות למעשה :

לאחר האירוע הרגשתי :

כי

הקרבה

אירוע עליו ידוע לי בו הקריב אדם (או אישה) משהו למען משהו או מישהו :

לדעתי חש אותו אדם (או אישה) לאחר המעשה :

כי

"דשימת שינדלר" – עבודה בעקבות הסרט

ענה/י על השאלות הבאות :

1. מה הקטע בעל המשמעות הרבה ביותר בסרט לדעתך? מדוע?
2. מה היו מניעיו של אוסקר שינדלר למעשיו? האם הם השתנו לאורך הזמן? נמק/י את תשובתך ובסס/י את דבריך על אירועים המופיעים בסרט.
3. לדעתך, האם היה שינדלר "גיבור"? נמק/י את תשובתך.
4. האם ניתן לאמר ששינדלר נהג באחריות? במידה וכן – באיזה "סוג" של אחריות? והאם עשויים להיות גורמים אשר יסברו כי נהג בחוסר אחריות? מי ומדוע?
5. נסה/י להסביר את הקשר בין המושגים: אחריות, גבורה והקרבה לבין פועלו של אוסקר שינדלר. בסס/י את דבריך.

חסידי אומות העולם - משימות מסכמות

1. לו היית בתקופת השואה ולא היית יהודי/ה, האם היית פועלת להצלת יהודים?
נמקי את תשובתך. (זכור/זכרי כי מעשה מעין זה היה מסכן אותך ואת משפחתך!).

2. כתוב/כתבי מכתב ל"חסיד/ת אומות עולם" (אמיתי או דמיוני). חשוב/חשבי תחילה אילו דברים היית רוצה לומר ומדוע.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins or other markings on the paper.

ציות לחוק ואני – מערך שיעור

רון מלאכי (בית הנער)

מטרת על: להביא את הנערים למצב של דילמות מוסריות ביחס לקיום החוק.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושג - "חוק".
- ב. מטרה התבונתית:** בירור הקשר: החוק ואני.
- ג. מטרה תוכנית:** התל' יכיר ויבין את תוכנם ומשמעותם של החוקים:
 - החוק להחזרת הפקידות המקצועית על כנה (7.4.1933)
 - חוקי נירנברג (1935).

מטרות אופרטיביות:

- 1. ניתוח מקורות היסטוריים (חוקים).
- 2. ניתוח מקור ספרותי ("אנטיגונה").

עזרים:

- 1. מקורות היסטוריים:
 - החוק להחזרת הפקידות המקצועית על כנה (7.4.1933). (השואה בתיעוד, ה. יד ושם, עמ' 43-45).
 - חוקי נירנברג (שם, עמ' 72 – 76).
- 2. מקור ספרותי: "אנטיגונה" מתוך "משלים פילוסופיים לילדים", פיקמל מישל, ה. אחוזת בית 2006 (עמ' 70).
- 3. ד"ע בנושא ציות לחוק (מצורף בנספח).
- 4. הגדרה מילונית למושג "חוק".

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג "חוק"

1. דיון בנושא: מה זה "חוק"? רישום תשובות הנערים על הלוח. סיכום התשובות. בירור ההגדרה המילונית ע"י התלמידים.

2. דיון: איפה אנו נתקלים בצורך לציית לחוק? מהי מטרת החוק? מה בין שמירת החוק לכיבוד החוק. הצגת הרצף: ציות עיוור לחוק ----- ציות לחוק מתוך הזדהות ----- שמירת החוק.

3. עבודה: חלוקת דף עבודה.

שמיעת הדוגמאות מפי הנערים ורישום מסכם על הלוח.

חלק ב' – התבנות: בירור הקשר: החוק ואני

1. לרשום על הלוח את השאלה "האם יש חוקים שקשה לציית להם מבחינה מוסרית?"

2. הקראת הסיפור "אנטיגונה" מתוך הספר 'משלים פילוסופיים'.

3. דיון בשאלה שהוצגה קודם על הלוח ובשכמותה -

א. מה אתם מרגישים אחרי קריאת הסיפור?

מה הנימוק המוסרי שלכם לאי קיום החוק?

ב. האם כל החוקים צודקים?

איך עלי להגיב כלפי חוק שנראה לי לא צודק?

חלק ג' – תוכן – חוקים שחוקקו ע"י הנאצים

הנאצים הקפידו לעגן בחוק ולמצוא בו את הצידוק המוסרי למעשיהם וזאת ניתן לראות בשלל החוקים שחוקקו הנאצים מיד עם עלייתם לשלטון, בדרך חוקית.

"החוק לשיקום הפקידות המקצועית" 1933

"חוקי נירנברג" 1935

דיון בתוכן החוקים ובמוסריותם:

- מה נקבע בחוקים?
- במי פוגעים החוקים?
- האם החוקים "משרתים" גורם כלשהו? מי וכיצד?
- האם החוקים "תקפים" במשטר דמוקרטי? מדוע?
- תוכנם של החוקים – האם הוא מעיד על ערכים דמוקרטיים?
- האם היו צריכים אזרחי גרמניה לציית לחוקים? מדוע?

סיכום השיעור –

הנאצים הקפידו לתת צידוק חוקי לכל מעשי האפליה והזוועה שלהם. בתום המלחמה, טענו נאצים רבים כי הם רק מילאו פקודות וצייתו לחוק. (אייכמן במשפטו ניסה להקטין את חלקו שלו בכל פרשה השמדת היהודים, ולהציגו כ'בורג קטן' במנגנון ההשמדה שנאלץ למלא את הוראות הממונים עליו),

1. יש לציית לחוק
2. יש חוקים שקשה לציית להם
3. צריכים להיות מוכנים לשלם את המחיר על אי קיום החוק.

נספח לדף עבודה בנושא- ציות לחוק

לפני שנמשיך יש כמה שאלות שכדאי לברר

איפה אנו נתקלים בצורך לציית לחוק ? תן דוגמאות

מהי מטרת החוק ? תן דוגמאות

עבודה פוריה !

אמצעי תעמולה בשירות המשטר הנאצי

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: הכרת והבנת כוחה והשפעותיה של תקשורת המונים ותעמולה (בתקופת השואה וכיום – על הפרט, התל').

מטרות משנה:

- א. **מטרה פילוסופית:** בירור המושגים: תעמולה ותקשורת המונים, והקשר ביניהם.
- ב. **מטרה התבונתית:** השפעתה של התעמולה על הפרט (על).
- ג. **מטרה תוכנית:** התל' יכיר/תכיר את אמצעי התעמולה (תקשורת המונים) בשירות המשטר הנאצי ואת מידת השפעותיהם.

מטרות אופרטיביות:

1. הגדרת מושג.
2. ניתוח אמצעי תעמולה - ניתוח מקורות היסטוריים:
 - א. חזותיים: קריקטורות.
 - ב. קולנועי: "היהודי זיס".
 - ג. ספרותי: סיפור ילדים.
3. קריאה.
4. ניסוח וכתובת תשובה.

עזרים:

1. דפי מידע: א) התעמולה הנאצית והשפעתה על העם הגרמני תחת הרייך השלישי (חוב' מס' 1, עמ' 24). ב) תעמולה – הגדרות (* יש להכין דף הגדרות מתוך מילונים / אנצ' / אתרים באינטרנט וכיוצב').
2. דפי עבודה: א) תעמולה – הבהרת מושג. ב) תעמולה ואני.
3. בריסטולים / שמיניות בריסטול, צבעים, מצלמת וידאו (במידת האפשר), וכל אמצעי אחר הניתן להפיק באמצעותו "תעמולה".
4. סרט: "היהודי זיס". (רצוי לצפות בסרט לפני הבאתו לשיעור ולבחון האם מתאים לקהל היעד).
5. קריקטורות / תמונות:
 - א. בחוב' 1, עמ' 25, 26.
 - ב. ישראל גוטמן / שואה וזכרון, ה. יד ושם, עמ': 8, 11.
6. סיפור ילדים נאצי – מדוע היהודים מתנצרים (כנ"ל עמ' 13).

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: הבהרת המושגים: תקשורת המונים ותעמולה, והקשר ביניהם

1. דיון קצר במושגים תקשורת המונים ותעמולה.
2. קריאת דף המידע: תעמולה – הגדרות.
3. עבודה: תעמולה – הבהרת מושג.

חלק ב' – התבנות: תעמולה ואני

1. עבודה: תעמולה ואני.
2. דיון מסכם לעבודה.
3. פעילות: תעמולה.
4. סיכום הפעילות – דיון.

חלק ג' – שואה: הכרת אמצעי התעמולה בשירות המשטר הנאצי והשפעותיהם

ניתן ואף רצוי לארגן
חלק זה באמצעות
סבב בין תחנות

1. קריאת דף המידע: התעמולה הנאצית והשפעתה על העם הגרמני תחת הרייך השלישי.
2. קריאת סיפור הילדים: מדוע היהודים מתנצרים.
3. עיון בקריקטורות.
4. צפייה בסרט: "היהודי זיס".
5. עבודה: התעמולה הנאצית (ד"ע).
6. סיכום הפעילות.

תעמולה – הבהרת מושג

1. קרא/י את דף המידע: תעמולה – הגדרות.
2. הסבר/י את המושגים: תעמולה ותקשורת המונים.
3. מהם המאפיינים המשותפים (או הדומים) בין ההגדרות השונות? ממה נובעים הדמיון והשוני?
4. כתוב/כתבי אמצעים דרכם מתנהלת תעמולה. האם קיים מכנה משותף בין האמצעים שהצעת? מהו?

תעמולה ואני – דף משימות

1. האם תעמולה היא דבר חיובי או שלילי? נמק/י את תשובתך והבא/י דוגמאות לביסוס דבריך.
2. האם תעמולה היא דרך יעילה להעברת מסרים? האם תמיד? במידה ולא – הסבר/י באילו מקרים היא יעילה ומדוע, ובאילו מקרים אינה יעילה ומדוע?
3. גורמים שונים ורבים משתמשים בתעמולה לצורכיהם.
 - א. הבא/י דוגמאות לשני גורמים העושים שימוש בתעמולה.
 - ב. תאר/י את הדרכים באמצעותם הם עושים זאת.
 - ג. הצג/י מסרים המועברים על-ידם.

תעמולה ואני – מטלה מעשית

חלק א' – הכנת תעמולה

1. חשוב / חשובי על מסר אותו היית רוצה להעביר (אל תגלה/י אותו).
2. גבשי את המסר.
3. חשוב/חשובי על דרך בו היית מעוניין/ת להעביר את המסר.
4. יישם/י את אחת הדרכים. (הכנת פלקט, שיר, תשדיר תעמולה וכיוצב').

חלק ב' – זיהוי מסרים

5. החלף/י את התוצר שהכנת בשלב הקודם עם חבר לכיתה.
6. הסתכל/י / הקשב/י לתעמולה שקיבלת (כתוצאה מההחלפה) וענה/י :
 - א. באיזה אמצעי נעשה שימוש על-מנת להעביר את המסר?
 - ב. האם ברור מה המסר המועבר? מהו?
 - ג. האם המסר והאמצעי בו הועבר משכנעים? נמק/י את תשובתך.
 - ד. האם את/ה היית מעביר/ה את המסר בדרך אחרת? מדוע? נמק/י את תשובתך.

חלק ג' – סיכום

ענה/י על השאלות הבאות :

- א. לדעתך, תעמולה יעילה – האם היא מכוונת לרגשותיהם של אנשים או להיבט השכלתני שבהם? מדוע? נמק/י את תשובתך.
- ב. לאחר שענית על סעיף א' – האם היית משנה את התעמולה שהכנת? מדוע?

התעמולה הנאצית

1. המשטר הנאצי עשה שימוש עצום היקף בתקשורת המונים (עתונות, רדיו, קולנוע, שלטי חוצות וכיוצב'). מדוע?
2. לדעתך, האם קיים הבדל בין צפייה בסרט (תעמולתי) באופן פרטי לבין צפייה בו במסגרת קבוצתית? מהו? לאיזה סוג צפייה קיימת השפעה רבה יותר? ומדוע?
3. קיימת טענה, לפיה התקשורת מעצבת את דעת הקהל. האם את/ה מסכים/ה עם אמירה זו? נמק/י את תשובתך, והבא/י דוגמאות מחיי היום-יום לביסוס עמדתך.
4. לתקשורת המונים כוח רב. הבא/י דוגמאות לשימושים חיוביים בכוח זה ולשימושים שליליים בו.
5. תאר/י שלושה רעיונות אותם העבירו הנאצים באמצעות תקשורת המונים. באילו אמצעים השתמשו לכל רעיון?
6. שער/י, מה הייתה השפעתה של כל אחת מן הדוגמאות שהבאת בשאלה הקודמת על הצופים / שומעים – האם הם השתכנעו? מדוע?
7. יוזף גבלס, השר לתעמולה ולהשכלת העם במשטר הנאצי טען, שאנשים יאמינו לשקר אם יחזרו עליו (בפניהם) פעמים רבות וכי ככל שהשקר גדול יותר כך תגדל האמונה באמיתותו.
א. האם את/ה מסכים/ה עם הנחה זו?
ב. האם היא "הוכחה" כנכונה (מבחינת הנאצים) בתקופת השואה? נמק/י את תשובתך.
8. לדעתך, לאור בידוע לך על אירועי השואה – האם "הצליחה" התעמולה הנאצית? נמק/י את תשובתך.

מילד למתבגר בטרם עת – מערך שיעור

אתי שחק (בית הנער)

מבריחי מזון

השיעור יעסוק בתופעה של ילדים מבריחי המזון בגטאות.

מטרת העל : הבנה וחשיפה של הגורמים, סיבות שהובילו את הילדים לבוגרים לפני זמנם וכיצד התמודדו עם זה. אחת התופעות שגרמו להם להיות כאלה, ועליה בנוי השיעור, היא תופעת המבריחים.

שתי נקודות עיקריות יעלו לדיון :

1. **הישרדות** – כוללת את האלמנטים הבסיסיים ביותר לקיומו של אדם.
2. **היפוך תפקידים במשפחה** – הילדים שעד כה צרכיהם מולאו ע"י המבוגר, הופכים כעת למוקד עיקרי ומרכזי במילוי צרכים אלה. "חילק ניכר מילדי הגטו הפכו למושיעים של משפחתם". מצב זה מעמיד את הילדים והן את ההורים בפני דילמות קשות. (בהמשך הלומדים יעלו את הדילמות בעצמם).

מטרות משנה:

- א. **מטרה פילוסופית:** בירור המושגים: "הישרדות", "אחריות".
- ב. **מטרה תוכנית:** הכרת תופעת הברחת המזון ע"י ילדים לגטאות.
- ג. **מטרה התבונתית:** בירור הקשר: גיל ההתבגרות ואני.

מטרות אופרטיביות:

1. ניתוח מקור ספרותי - שיר.
2. דיון.

עזרים:

השיר "המבריח הקטן" / הנריקה לאזרווט

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושגים: "הישרדות" ו"אחריות"

דיון במושגים וגיבוש הגדרה.

חלק ב' – תוכני: בירור הקשר גיל ההתבגרות ואני

1. קריאת השיר "המבריח הקטן".

2. דיון:

בירור תחושות, רגשות, מחשבות, פחדים וכו'... אצל הלומדים בעקבות קריאת השיר.

דיון תוך כדי שאלות מנחות:

הילד כממלא תפקיד חשוב בהבאת המזון ובמילוי הצרכים הקיימים של אמו ומשפחתו.

- ניסיון להבין את המניע של מבריחי המזון. אחריות, חוסר ברירה, נקיטת עמדה, יוזמה, דאגה, מסירות.
- הקונפליקט המשמעותי הן לילד והן להורה – מילוי הצורך הקיומי לעומת החשיפה לסכנה.
- עמידה של השינויים שהילד עובר במהלך המעבר החד מעולם הילדות הבטוח לעולם הבגרות – חסר הביטחון ואי הידיעה.
- המאבק היומיומי והנואש לקיום כמוביל למעשי גבורה. לאחר הדיון, עבודה בכיתה.

חלק ג' – התבנות: גיל ההתבגרות ואני

דיון:

חשיפת המאפיינים ההתנהגותיים של גיל ההתבגרות – יעשה ע"י הלומדים תוך כדי תווך.

- מרידה במסגרות, התנגדות לסמכות ההורים והמורים, התבדלות.
- משיכה לחברת בני הגיל וחיפוש הבנה ותמיכה מהם.
- התחזקות רגשית, הערצה לגיבורי תרבות.
- נטיות לסגפנות, חיפוש אתגרים וסיכונים.
- נטיות לעיסוק אינטלקטואלי, אידיאולוגי ואומנותי.

מטלה מסכמת:

אפשרות ראשונה – אילו מאפיינים מתאימים ואילו פחות לתהליך התבגרותם של ילדי הגטו? כיצד בא הדבר לידי ביטוי.

אפשרות שנייה – במה לדעתך שונות חוויות ההתבגרות של ילדי השואה מחוויות ההתבגרות שעובר ילד רגיל – או אתה בעצמך? (היכן התהליך מהיר יותר?)

סיכום ומסקנות.

”בתקופת השואה במסגרת החיים בגטו, השתנה עולמם של הילדים מן הקצה אל הקצה – הבית שבו גרו, החברים שאיתם שיחקו, בית הספר שבו למדו – דבר לא נשאר כפי שהיה. נוסף על כך, הילדים נאלצו ליסוק בעניינים שבהם טיפלו רק מבוגרים – השגת מזון, יציאה לעבודה, אחריות על המשפחה ועוד. אפשר לכנות את הילדים בתקופה זו – ילדים מבוגרים.”

המברח הקטן – הנריקה לאזרווט

בעד תל, פירצה, לבנים.
עם שחר, ביום ובליל,
מרעב מערים, עז פנים
חרש אחמוק לי כצל.

אם יד הגורל בעוכריי,
נפשי בכפיי אשימה,
במארב יאבדו חיי –
אל תחכי לי אמא.

אלייך עוד לא אחזור,
קולי אי שם יאבד,
אבק הרחוב יקבור,
גורל ילד לעד.

ודאגה רק אחת, קפאה על פי הקר –
מי לך, אימי שלי, לחמך יביא מחר?!

ילדים כגיבורים בשואה – מערך שיעור

יפית ליבוביץ (צופיה)

מטרת על: התל' יבינו את משמעות המושג "גבורה" בהקשר לשואה.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושג "גבורה".
- ב. מטרה תוכנית:** התל' יכירו היבטים שונים של גבורה יהודית בתקופת השואה (תוך שימת דגש על גבורה של ילדים).
- ג. מטרה התבונתית:** "גבורה ואני" – התל' יבחנו את עצמם ביחס להיגד.

מטרות כללית

1. הכרת המושג "גיבור".
2. רכישת ידע אודות ילדות וגבורה בשואה.
3. פיתוח מיומנויות תרבות שיחה.
4. סיעור מוחין.

מטרות אופרטיביות:

1. התל' יביעו את דעתם באמצעות דף עבודה.
2. התל' ייחשפו להגדרת המושג "גיבור".
3. התל' יעלו רעיונות באמצעות שמש אסוציאציות.
4. התל' יקראו סיטואציות שונות מחיי הילדות בשואה.

עזרים:

- שמש אסוציאציות
- הגדרה
- דף עבודה
- כרטיסיות מידע

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג "גבורה"

א. תליית דף עם המילה "גיבור" על הלוח, כל תל' בתורו יעלה רעיונות ומחשבות שמעוררת בו המילה התלויה.

במידת הצורך להוסיף למאגר הרשום את המילים: התמודדות, הצלחה, כשלון, נחישות, מאבק, כוחות, תושייה, קשיים ועוד.

ב. תליית הגדרת המילה "גיבור" על הלוח, קריאתה ודיון סביבה.

חלק ב' – תוכני: התל' יכירו היבטים שונים של גבורה יהודית בתקופת השואה

א. פיזור כרטיסיות ובהן מידע אודות הילדות בשואה, התל' יעינו בכרטיסיות, במקביל יחולקו דף עבודה אותו עליהם להשלים באמצעות הכרטיסיות.

ב. קריאת התשובות במליאה ודיון בנאמר.

ג. הקראת דף המידע אודות הילדות בשואה- בדף זה בא לידי ביטוי מוטיב הגבורה.

חלק ג' – התבנות: "גבורה ואני" – התל' יבחנו את עצמם ביחס להיגד

א. תליית כרטיסייה עם הכותרת "גבורה ואני" (או כתיבת הכותרת על הלוח).

ב. התל', בסבב יגיבו לכותרת (עמדות, המחשות, רגשות וכיוצב'), כאשר כל תל' מגיב ומתייחס לדבריו של קודמו (ולדבריהם של אחרים – עפ"י בחירתו).

סיכום השיעור.

הגדרה : מיהו גיבור ?

גיבור יכול להיות אדם חזק מבחינה פיזית או אדם חלש מבחינה פיזית ;
לא כל גבורה דורשת כוח פיזי.

גיבור איננו אדם שאין בו פחד, כי אם אדם הכובש את פחדיו.
הגבורה דורשת אומץ ; אבל לא כל אומץ הוא גבורה. ולא כל אמיץ הוא
גיבור.

הגיבור דבק במטרתו, ואינו מוותר בקלות, למרות הקשיים שעומדים
בדרכו.

גבורה - איננה תוקפנות.

גבורה שנועדה להגן יכולה להיות כרוכה באלימות. אבל אלימות איננה
גבורה.

הגבורה מתגלה בתחומים שונים של החיים, ולא רק בשדה הקרב.

הגבורה דורשת שליטה עצמית (כיבוש היצר) והקרבה.

אדם מסוגל למעשה גבורה, אם הוא מאמין במטרה שלשמה הוא פועל.

הגבורה מתבטאת במעשים שנעשים למען הזולת, או למען הכלל, או
תורמים ומעשירים את הכלל, ואין בה אנוכיות.

הגבורה מותנית בצדקת המטרה שלמענה נלחמים.

לא כל מעשה גבורה מסתיים בניצחון. גיבורים - לעתים מצליחים להשיג

את מטרתם, ולעתים נכשלים. אבל כל מעשה של גבורה הוא ניצחון של
הרוח האנושית.

דף עבודה בנושא: ילדים כגיבורים בשואה

קרא/י את קטעי הקריאה וענה/י על השאלות הבאות:

1. קשיי הילדים בגטו- מה היו הקשיים שניצבו בפני הילדים בגטו ?

2. רשום/רשמי לפחות שני דברים המעידים על גבורתם של הילדים בשואה.

3. רשום/רשמי אירוע / סיטואציה בה היית גיבור/ה.

על כנפי הדמיון

במהלך השואה חיו יהודים רבים בגטאות בתנאים קשים של רעב, צפיפות ומחלות. ובכל זאת, המשיכו הילדים בגטו לכתוב שירים, לצייר ציורים ולחלום על ימים אחרים, טובים יותר.

בתי ספר בגטו

למרות תנאי החיים הקשים בגטו, ניסו היהודים להמשיך ולקיים שגרת חיים נורמאלית ככל האפשר. בין היתר, הוקמו גם מסגרות חינוך לילדים על מנת שלא יסתובבו בחוסר מעש ברחובות הגטו. בחלק מהגטאות אפשרו ליהודים להקים בתי ספר, ובחלקם הם נאלצו ללמוד בסתר. בעבור הילדים בית הספר היה מקום מקלט שבו אפשר היה להיפגש, ללמוד, לשחק ולפעמים לקבל מעט אוכל.

ילדים מבוגרים

בתקופת מלחמת העולם השנייה והשואה ובמסגרת החיים בגטו, השתנה עולמם של הילדים מן הקצה אל הקצה - הבית שבו גרו, החברים שאתם שיחקו, בית הספר שבו למדו - דבר לא נשאר כפי שהיה. נוסף על כך, הילדים נאלצו לעתים לעסוק בעניינים שבהם טיפלו רק מבוגרים לפני פרוץ המלחמה - השגת מזון, יציאה לעבודה, אחריות על המשפחה ועוד. אפשר לכנות את הילדים בתקופה זו - ילדים מבוגרים.

ילדים שורדים

ילדים שהוחבאו במנזרים, ששרדו יחידים ביערות ובכפרים, נרדפים משוטטים כחיות בר. ילדים נאלצו לשבת בדממה ארוכה מבלי שיוכלו להוציא מפהם לא קול צחוק ולא קול בכי חודשים ארוכים.

הצפיפות בגטו

בסתיו 1939 החלו הנאצים לסגור את היהודים בגטאות בפולין ובמזרח אירופה. הגטאות הוקמו בדרך כלל באזורים העניים והצפופים של העיר. אלפי היהודים הועברו אל שטח סגור וקטן, והצפיפות הפכה לאחת הבעיות הקשות בגטו. משפחות נאלצו לחלוק דירה ולחיות עם כל בני המשפחה בחדר אחד קטן. הצפיפות גרמה למחלות רבות.

עבודת ילדים

למרות גילם הצעיר, ברוב הגטאות נאלצו הילדים לצאת ולעבוד בעבודות מגוונות. היו לכך כמה סיבות: לעתים נלקח אב המשפחה לעבודת כפייה, לעתים ההורים לא מצאו עבודה ופעמים רבות, אף ששני ההורים עבדו, עדיין לא הספיק המזון שהביאו לכל בני המשפחה, ולכן הילדים היו צריכים לעזור בכך. היו גם גטאות שבהם כל הילדים חויבו לצאת לעבוד.

הרעב בגטו

הנאצים הגבילו מאוד את אספקת המזון לגטו, והדבר גרם למחסור במזון ולרעב. בגטאות רבים חולקו תלושי מזון שתמורתם היה אפשר לקבל מזון בסיסי כמו לחם או תפוחי אדמה. אולם מנות המזון שחולקו היו קטנות ולא הספיקו כדי להשביע את הרעב. מי שהיה בידו כסף, היה יכול לרכוש אוכל בשוק השחור, אולם רוב תושבי הגטו היו עניים ונאלצו לעסוק בחיפוש יום-יומי אחר אוכל, לעיתים נשלחו הילדים לחפש ולגנוב אוכל.

דף מידע

כמיליון וחצי ילדים ניספו בשואה. ילדים שלא זכו להגיע לבגרות ולהגשים את זכותם לחיות, לחלום חלומות, לאהוב, לשחק ולצחוק. גורלו של הילד היהודי בשואה, אם בגטאות, אם ביערות אם במחנות, היה אכזרי וקשה במיוחד. הוריו ומשפחתו הקרובה לא יכלו להעניק לו את הביטחון וההגנה שכל הורה מבקש להעניק לילדו. הילד הקטן לא זכר את החיים שמחוץ לחומה, לא זכה לראות שדה פתוח, עץ מלבלב, אגם מים ובעלי חיים. לא שמע סיפור ולא צלילי שיר הנושאים עמם צהלה ותקווה. הילד והילדה לא הבינו מדוע כולם מתהלכים קודרים, מדוע הכל אסור, ומדוע כל בקשותיהם ותחנוניהם נענים ב"אין" ו"לא"... מדוע קר כל כך והרעב אינו מרפה.

נפשם של הילדים יצאה אל מחוזות הילדות ולעיסוקי ילדות רגילים. ילדי הגטאות והמחנות, ככל הילדים, ידעו שעות של עליצות, שובבות ומשחק. די היה בהפוגה קצרה מרעב וממתח ומיד נשמע צחוק צוהל, פרצו קטטות והתגלגלו כדורים עשויים סחבות בד, ובפינות החדרים הצפופים ליטפו ילדות את בובותיהן וסיפרו להן סיפורים על בגדים מהודרים וורדים פורחים בגני ערים בעולם הגדול.

יש שילדי הגטו היו לאנשים קטנים שאזרו יוזמה ואומץ ונטלו חלק במאבק על החיים. בקבוצות או בתור יחידים ניסו ילדים לשרוד, אך הגיעו ימים שהיד הרוצחת רדפה והשיגה כל יהודי. ילדים שלא צלחו לעבודות כפייה היו הטרף הראשון. במשלוחים הרבים שכוונו אל מחנות המוות היו רכבות של ילדים - ילדים מלודז', ילדים מפריז וילדים ממקומות אחרים. על אף פעולתה הבלתי נלאית של מכונת ההשמדה סביבם הצליחו אלפי ילדים להינצל. ילדים שמצאו מחסה בבתים של אנשים בעלי מצפון ומוסר, חסידי אומות העולם, או אומצו בידיהם. ילדים שהוחבאו במנזרים, ששרדו יחידים ביערות ובכפרים, נרדפים משוטטים כחיות בר. ילדים נאלצו לשבת בדממה ארוכה מבלי שיוכלו להוציא מפייהם לא קול צחוק ולא קול בכי חודשים ארוכים.

לילדים אלה ששרדו הייתה השיבה לזהותם היהודית, לחברה ולאמונה בחיים ובאדם רצופה פחדים ומשברים. אך ילדים רבים, רבים כל כך, נחרץ גורלם ולא נשאר איש שיבכה את מותם, ולא נותר זכר לחייהם ולמותם.

כמיליון וחצי מתוך ששת מיליון היהודים שנרצחו בשואה היו ילדים ילדים תמימים וחסרי ישע, שלא הספיקו לממש את חלומותיהם ואת תקוותיהם לעתיד. רבים מהילדים שחיו לפני השואה לא נותרו בחיים. הם חיו בגטו עם משפחותיהם או בבתי היתומים, הם נותקו מבית ספרם, מחבריהם, משכונתם, מכלי הנגינה שלהם...

צעירים רבים, ואף ילדים קטנים, נאלצו לקחת אחריות על בני משפחה וקהילה נוספים.

תקופת השואה גזלה מהילדים את ילדותם. הם נחשפו למציאות של רעב, מחלות, השפלה, ביזוי ומוות. נשללה מהם אהבת הורים ומשפחה, חינוך והשכלה, משחקים ותקווה.

הם חזו על פי רוב בהתמוטטות העולם המוכר ובחוסר אונים של מי שהיו בעבר המגוננים והמתווכים בינם לבין העולם. לעיתים קרובות נאלצו להתבגר מהר מהצפוי, לקבל על עצמם אחריות כבדת משקל לגורלם ולגורל משפחתם ולהתמודד לבדם עם המצוקות שכפתה עליהם המלחמה.

"הקיץ של אביה" - מערך שיעור בנושא שואה

צורית ירון (צופיה)

מטרת על: הבנת השלכות חוויות ואירועי השואה על מעגלים משפחתיים רחבים של ניצולי שואה.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושג: "ניצול" / "ניצולות".
- ב. מטרה תוכנית:** הכרת היבטים בחייהם של ניצולי שואה ובני משפחותיהם דרך מקרה פרטי.
- ג. מטרה התבונתית:** בירור: האם קיים קשר "ניצולות" ואני ומשמעותו.

מטרות אופרטיביות:

1. ניתוח מקור אמנותי (סרט).
2. דיון.

עזרים:

סרט – "הקיץ של אביה" (90 דקות), כלי כתיבה, דפי עבודה, דפי כתיבה, פלקט מעגלים.

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג "ניצול" / "ניצולות"

באמצעות דיון קצר.

חלק ב' – תוכני: הכרת היבטים בחייהם של ניצולי שואה ובני משפחותיהם

הפעילות:

1. מכינים את הנערות לקראת הסרט ע"י נתינת הרקע לעלילה.
2. הקרנת הסרט.
3. מחלקים דף בכדי שהנערות יכתבו את מערכות היחסים אותן הן קלטו מהסרט.
4. מקימים דיון על מערכת יחסים משותפת למרב המשתתפות מוראים להן את הפלקט המוכן עם כל המערכות. מעלים לדיון את הבעייתיות בקשר ואת ההבנה לקשיים, הסבלנות וההתבגרות לצד כל זה.
5. מחלקים דפי עבודה לסיכום ועיבוד הסרט.
6. בדיקה וסיכום העבודה.

חלק ג' – התבנות: בירור: האם קיים קשר "ניצולות" ואני ומשמעותו

דיון מסכם- מסקנות מהסרט (עפ"י העבודה) ומהי הלמידה האישית.

- כל נערה תספר מה היא לקחה מהסרט שלימד אותה חדש על ההתמודדות שלה עם קשיים (במערכות יחסים משפחתיות ומשקעי העבר).

הערה למנחה-

מערכות יחסים מורכבות בין הורים לילדים קימות גם בינינו. ניתן לערוך בדיון המערכות (שלב 4) השוואה בין מערכות היחסים בסרט ומערכות היחסים שלהן ולמצוא כי דומות הן. מהשוואה זו ניתן יהיה לראות כי ל"הניה" גיבורת הסרט הן יינטו לסלוח ואילו לקרובים שלהן הן לא... כדאי גם לסיים עם הסליחה הזו בדיון המסכם של המסקנות האישיות. (לכולם יש משקעים מהעבר.)

דף עבודה לסרט "הקיץ של אביה"

1. כתבי במילים שלך את רצף העלילה בסרט.
2. הכיני תז לשלוש דמויות מהסרט. (שם, כינוי, מראה חיצוני, גיל, מקום לידה, פרטים משפחתיים וכ"ד...)
3. בחרי באחת הדמויות וכתבי מדוע בחרת דווקא בה. (תארי את הדמות על-פי מאפייני דמות: *קשיים ובעיות שעמדו בפני הדמות *פתרונות לאותם הקשיים *מערכת היחסים בינה לבין דמות אחרת *מה דעתך על הדמות, אופייה ותכונותיה. כתבי על מעשיה והתנהגותה המעידים על התכונות שצינת).
4. כתבי כיצד "חיבר" אותך הסרט לנושא שואה. (*מה הרגשת תוך כדי צפייה? *מה הדברים החדשים שלא ידעת בנושא והסרט חידש לך? * מהן דעותיך בנושא?)
5. בחרי אחת מהאפשרויות:
 - דמיני לעצמך מה היה חלומה של הדמות ביצירה וכתבי אותו בהרחבה.
 - כתבי פרק ביומנה האישי של הדמות.
 - בחרי אירוע מחיי הדמות, לו היית במקומה של הדמות כיצד היית נוהגת?
 - כתבי מכתב דמיוני לאחת הדמויות בהתייחס לאחד האירועים שהתרחשו בסרט.
 - חברי סיפור משלך בעקבות הסרט.

בהצלחה.

זכרון השואה – מערך שיעור

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: התל' יכירו דרכים שונות להנצחת אירועים.

מטרות משנה:

א. מטרה פילוסופית: בירור המושגים: "זיכרון", "זיכרון אישי", "זיכרון קולקטיבי".

ב. מטרה התבונתית: בירור הקשר "זיכרון (אישי/קולקטיבי) ואני".

ג. מטרה תוכנית: הכרת דרכי הנצחת זיכרונות השואה (ממסדי ואישי).

מטרות אופרטיביות:

1. ניתוח יצירות אמנות.

2. כתיבת תשובות.

עזרים:

1. ד"מ (עמ' 57-58 בחוב' מס' 1: משואה לתקומה – מיסוד זכרון השואה בישראל, חוויות הניצולים – דור ראשון ושני לשואה).

2. יצירות ומידע של האמנים: שמואל בק, זורן מוזיץ, פאבל פאנטל, יהודה בקון, פליקס נוסבאום, אלוזה פולק, אהרון גלוסקא, יצחק צלניקר (מתוך אתר יד ושם – המוזיאון לאמנות).

www.yadvashem.org/heb_site/heb_exhibitions/artmusi/heb_artmusi

3. ד"ע לניתוח היצירות.

4. הגדרה מילונית למושג "זיכרון".

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושגים: "זיכרון", "זיכרון אישי", "זיכרון קולקטיבי"

1. דיון במושג "זיכרון".
2. הצגת ההגדרה המילונית למושג ומציאת המשותף לזו שגובשה בסעיף הקודם.
3. דיון ב"סוגים" שונים של זכרון. הצעה לשאלות מנחות:
 - מהו זכרון אישי? (+ דוגמאות).
 - מהו זכרון קולקטיבי? (+ דוגמאות).
 - מהו זכרון סובייקטיבי? (+ דוגמאות).
 - מהו זכרון אובייקטיבי? האם קיים בכלל?
 - האם ייתכנו קונפליקטים / ניגודים בין סוגי זכרון? (למשל, בין זכרון אישי לקולקטיבי? בין זכרון קולקטיבי וסובייקטיבי? בין כמה זכרונות אישיים / סובייקטיביים לגבי אותו אירוע? וכיוצא).
4. כתיבת ההגדרות שגובשו למושגים "זכרון אישי" ו"זכרון קולקטיבי" (על הלוח).

חלק ב' – התבנות: זכרון (אישי / קולקטיבי) ואני

1. עבודה עצמית – ד"ע.
2. בדיקה משותפת של דף העבודה.

חלק ג' – תוכני: דרכים להנצחת אירועי השואה

1. דיון בנושא הנצחת השואה. הצעות לשאלות מנחות:
 - כיצד, לדעת התל', התייחסו בא"י לניצולי השואה ולחוויותיהם עם הגעתם לארץ? מדוע?
 - לדעת התל' – האם רצו הניצולים לנסות "לשכוח" את חוויותיהם בזמן השואה ו"ליצור" חיים חדשים לעצמם ולבני משפחותיהם? מדוע?
 - לדעת התל' – כיצד התייחסה מדינת ישראל לניצולים עם הגעתם?
 - אילו פעולות, לדעת התל', עשתה מדינת ישראל על-מנת להנציח את אירועי השואה?
 - לדעת התל' – אילו פעולות פרטניות עשו ניצולי השואה, אם בכלל, על מנת להנציח את חוויות השואה?
2. קריאת דפי המידע, תוך התייחסות לנאמר בכיתה בשלב הקודם.
3. זכרון השואה באמנות:

- א. עיון ביצירות ובמידע המלווה אותן (מתוך האתר באינטרנט), והשבה על דף העבודה.
- ב. סיכום העבודה במליאה.

זיכרון ואני

1. כתוב/כתבי זיכרון אישי (כלשהו).

2. מדוע בחרת בזיכרון זה?

3. האם נעים לך להיזכר בו? מדוע?

4. כתוב / כתבי זיכרון קולקטיבי שאת/ חלק ממנו :

5. האם נעים לך להיזכר בו? מדוע?

6. לו יכולת "ליצור" לעצמך זיכרון – איזה זיכרון היית יוצר/ת? כתוב/כתבי את הזיכרון ונמק/י מדוע בחרת בו.

הנצחת זיכרונות השואה באמצעות יצירות אמנות – דף עבודה

עייני ביצירות השונות ובמידע המלווה אותן וענה/י :

1. האם קיים מכנה משותף בין היצירות השונות? מהו?
2. איזו מהיצירות משפיעה עליך ביותר? מדוע?
3. האם היצירות הן ביטוי לזיכרון אישי או קולקטיבי? נמק/י את תשובתך.
4. לו היית צריך/ה לבחור ביצירה אחת אשר תבטא בדרך הטובה ביותר את זיכרון השואה – באיזו היית בוחר/ת? מדוע?
5. באילו דרכים אמנותיות נוספות ניתן להנציח אירוע? הבא/י דוגמאות (אם ידועות לך).
6. לו היית צריך/ה להנציח אירוע בדרך אמנותית:
 - א. מהו האירוע שהיית בוחר/ת להנציח?
 - ב. באיזו דרך היית בוחר/ת?
 - ג. תאר/י את היצירה שהיית יוצר/ת. (או הכן/הכיני אותה)

Anne Frank Scrapbook Web Quest

פליפה סגל ומייכה ווינסטון (מלכישוע)

1. Go to: www.annefrank.com/af_life/story_intro.htm
2. Click on ``Next``.

Answer these questions

Frankfurt Germany

When was Anne Frank born? _____

What were the names of her father and mother? _____ and _____

Who is the baby in the picture? _____

Click on ``next``

Frankfurt Germany

What did Otto Frank do during World War 1?

Look at the picture. Where is the couple?

Click on ``next``

The Move to Amsterdam

When did Otto Frank leave Frankfurt? _____

What did the Dutch Opekta Company sell? (Explain in detail)

Click on ``next``

The Move to Amsterdam

What was the address of the family Franks?

Who are the two girls in the picture? _____

Where are the girls? _____

Click on ``next``

Living under Nazi Rule

When did Germany invade the Netherlands (Holland)? _____

What kind of school did Anne Frank attend?

Why did Anne Frank have to leave her school?

Click on ``next``

Living under Nazi Rule

What stars do you see on the picture? _____

Click on ``next``

The Franks` Plan to go into Hiding

What is special about the picture of Anne and Margot?

Click on ``next``

The Franks` Plan to go into Hiding : 1942

To what address did the family Frank move?

Click on ``next``

The Franks` Plan to go into Hiding

Who are the four people in the picture?

Who is Herman van Pels? _____

Click on ``next``

The Secret Annex

What happened to Margot on July 5 1942?

When did the family Frank move to their hiding place? _____

What was the name of Anne`s cat? _____

Click on ``next``

The Secret Annex

When did the van Pels family join the family Frank? _____

Who was the last person to join the two families? _____

What kind of pictures did Anne stick on the wall of her bedroom?

Click on ``next``

Arrest and Deportation

When was the family arrested? _____

What is Weteringschans? _____

What happened to Victor Kugler and Johannes Kleiman?

Click on ``next``

Arrest and Deportation

How did the police know where to find Anne`s family?

Who was Karl Joseph Silberbauer? _____

What happened to Victor Kugler and Johannes Kleiman?

Click on ``next``

Arrest and Deportation

Where did they go after Westerbork transit camp?

Where did Anne and Margot go to in October 1944? _____

What illness did Anne and Margot get? _____

Click on ``next``

After the War

What was the name of Otto Frank`s second wife? _____

Where did they live after the war? _____

How old was Otto when he died? _____

השפלה (גזיזת שיערן של נשים יהודיות) בתקופת השואה – מערך

שיעור

תמי תאם (צופיה)

מטרת על: בירור סיבותיה, השפעותיה והשלכותיה של גזיזת שיערן של הנשים היהודיות בתקופת השואה.
(ניתן לשלב בשיעור גם את ההיבט הגברי)

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** בירור המושג "דימוי גוף".
- ב. מטרה תוכנית:** התל' ידעו ויבינו את הסיבות לגזיזת שיער הנשים היהודיות בתקופת השואה.
- ג. מטרה התבונתית:** בירור הקשר: "מראה חיצוני ואני".

מטרות אופרטיביות:

1. גיבוש עמדה.
2. הסקת מסקנות.
3. דיון.

עזרים:

1. תמונות / תצלומים של נשים (דגש על הפנים והשיער).
2. דף מידע (מצורף).

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי: בירור המושג: "דימוי גוף"

דיון קצר במושג והבהרתו.

חלק ב' – תוכני: הסיבות לגזיזת שיער הנשים היהודיות בתקופת השואה

1. פיזור התמונות והתצלומים בכיתה.
התל' יעברו בין התמונות ויביעו, באופן חופשי וללא הכוונה, דעות, תחושות וכד' ביחס לתמונות. דבריהם יירשמו על הלוח.
2. דיון בשאלה: אילו הבדלים (במראה) קימים בין הנשים בתמונות לבין נשים בתקופת השואה?
3. חלוקת דף המידע וקריאתו.
4. דיון בנושא: תחושותיהן של נשים יהודיות בתקופת השואה בעקבות גזיזת שיערן, והסיבות למעשה זה.

חלק ג' – התבנות: בירור הקשר: "מראה חיצוני ואני"

1. דיון בנושא מראה חיצוני ואני. שאלות מנחות:
 - א. האם המראה החיצוני (שלי) חשוב בעיניי? במה זה בא לידי ביטוי?
 - ב. האם המראה החיצוני של הסובבים אותי (בן/ת זוג, משפחה, חברים וכד') משפיע עלי?
 - ג. האם כאשר אני נפגש עם אדם כלשהו בפעם הראשונה – למראה החיצוני השפעה על הדיעה שאגבש לגביו?
 - ד. האם אני מרוצה מהמראה החיצוני שלי? מדוע? מה הייתי משנה בו?

סיכום קצר לשיעור.

שיערן של נשים - דף מידע

מאז ימי קדם מרחו נשים את שיערן בשמנים וטיפחו אותו בדרכים שונות. השיער היווה אחד מסממניה של האישה, הן מבחינת יופיה והן מבחינת מעמדה החברתי.

נשים, בנות המעמד הגבוה והעשיר, טיפחו את שיערן בשמנים ובמשחות (שעקב עלותם הגבוהה נמנעו מנשים ממעמדות "נמוכים") אשר הבהירו אותו, ולימים אף השתמשו בפיאות בלונדיניות או האריכו את שיערן השחור – כסמל למעמדן בחברה.

בתקופת השואה גוזזו לנשים היהודיות (ולגברים) את שיערן, הן במטרה לשוות לכולן מראה עלוב וחסר יופי והן על מנת להפיל את רוחן (ולהעניק תחושת ערום).

אפליה – רדיפה – גזענות – אלימות (גרמניה הנאצית 1933-1938) –

מעריך שיעור

קארן פדרובסקי-פחם

מטרת על: התל' ידע/תדע לזהות מעשי אפליה / רדיפה / גזענות / אלימות (בגרמניה הנאצית ובכלל), ויבדוק/תבדוק האם קיימים ביטויים למעשים מעין אלו בחייו/ה.

מטרות משנה:

- א. מטרה פילוסופית:** הגדרת מושגים: אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות.
- ב. מטרה התבונתית:** התל' יבחן את הקשר בין המושגים הנ"ל, ובינם לבינו.
- ג. מטרה תוכנית:** התל' ידע/תדע ויבין/תבין את ביטוייהם ודרכי יישומיהם של המושגים הנ"ל בתקופת המשטר הנאצי בין השנים 1933-1938.

מטרות אופרטיביות:

1. הגדרת מושגים.
2. קריאת דפי מידע.
3. ניסוח וכתובת תשובות.
4. ניתוח מקורות היסטוריים: מקור כתוב ומקור חזותי (תמונות).
5. כתיבת חיבור קצר (היבט אישי).

עזרים:

1. דפי מידע: א) אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות – דף מושגים. (יש להכין את הדף, רצוי להביא מגוון הגדרות ממילונים, אנצ'י, אתרים באינטרנט וכיוצא'י). ב) אפליה ורדיפה של יהודים תחת הרייך השלישי (חוב' מס' 1 – עמ' 31).

2. דפי עבודה: א) אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות – ואני. ב) אפליה ורדיפה של יהודים תחת הרייך השלישי – עבודה. ג) הצעת "הברית הארצית של חיילי החזית היהודים" לשילוב היהודים המתבוללים ברייך הגרמני – עבודה. ד) מטלה מסכמת.

3. מקורות היסטוריים:

א) תמונות: חוב' מס' 1 – עמ' 32-35, חוב' מס' 2 – מבוא רעיוני לתכנית השואה – עמ' 24-28.

(ב) מסמך: הצעת "הברית הארצית של חיילי החזית היהודים" לשילוב היהודים
המתבוללים ברייך הגרמני (מתוך השואה בתיעוד, ה. יד ושם, עמ' 63).

מהלך השיעור:

חלק א' – פילוסופי : הבהרת מושגים

1. דיון במושגים : אפליה, רדיפה, גזענות אלימות (בשילוב דוגמאות מהחיים בהן באים לידי ביטוי יישומם של מושגים אלו, ודיון בשאלה : האם קיימים מצבים בהם חייבים להשתמש בדרכים מעין אלו?).
2. הגדרת המושגים (מ' + תל').
3. קריאת דף המידע : אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות – דף מושגים, ודיון קצר.

חלק ב' – התבנות : אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות ואני

1. דף עבודה : אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות ואני.
2. סיכום.

חלק ג' – שואה : אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות בגרמניה הנאצית 1933-1938

1. קריאת דף המידע : אפליה ורדיפה של יהודים תחת הרייך השלישי.
2. עיון בתמונות.
3. דף עבודה : אפליה ורדיפה של יהודים תחת הרייך השלישי – עבודה.
4. ניתוח מקור היסטורי : קריאת המקור + דף עבודה.
4. סיכום.

מטלה מסכמת + בדיקה משותפת (מ' + תל').

אפליה, רדיפה, גזענות, אלימות – ואני

1. האם היית מעורב/ת במצב בו בא לידי ביטוי מעשי אחד מהמושגים הבאים :
אפליה, רדיפה, גזענות או אלימות? באיזה "צד" היית? כיצד חשת?

2. כתוב/כתבי אירוע (דמיוני או אמיתי) בו בא לידי ביטוי אחד המושגים הנ"ל
(או יותר).

- א. כתוב/כתבי את תחושותיו ורגשותיו של כל "צד" : הפוגע והנפגע.
- ב. הסבר/י מדוע נהג הצד הפוגע בדרך זו? מה ה"רווח" שלו ממעשיו?
- ג. כיצד יכל לפעול הצד הנפגע? האם יכול היה לשנות את מצבו? כיצד ומדוע?

אפליה ורדיפה של יהודים תחת הרייך השלישי – עבודה

לאחר שקראת את דף המידע והתבוננת בתמונות – ענה/י :

1. הסבר/י כיצד באים לידי ביטוי המושגים: אפליה, רדיפה, גזענות ואלימות במסגרת הרייך השלישי בשנים 1933-1938.

2. האם היהודים היו הקבוצה היחידה אשר הושפלה ונרדפה על-ידי הנאצים? נמק את תשובתך.

3. חוקי נירנברג:

א. הסבר/י – כיצד השפיעו חוקי נירנברג על חיי היום יום של היהודים בגרמניה? בתשובתך התייחס/י להורים, ילדים, קשישים.

ב. לדעתך, מי מבין היהודים (ילדים / הורים / קשישים וכיוצב') היו הנפגעים העיקריים? מדוע? נמק/י את תשובתך.

4. "ליל הבדולח" מהווה נקודת מפנה ביחס הנאצים ליהודים. הסבר/י אמירה זו.

**הצעת "הברית הארצית של חיילי החזית היהודים" לשילוב היהודים
המתבוללים ברייך הגרמני – עבודה.**

קרא/י את המסמך וענה/י:

1. מי כתב את ההצעה ולמי היא מופנית?
2. מדוע להערכתך נכתבה ההצעה?
3. לדעתך, מה היו תקוותיו או ציפיותיו של הכותב? מדוע?
4. האם את/ה היית פועל/ת באותה דרך בה נהג הכותב? נמק/י את תשובתך.
5. נסה/י לנסח את מכתב התשובה שקיבל ד"ר לבנשטיין.

אפליה – רדיפה – גזענות – אלימות (גרמניה הנאצית 1933-1938) –

מטלה מסכמת

לו היית יהודי/ה בגרמניה בשנת 1938 – כיצד היית נוהג/ת? כיצד היית חש/ה?
כתוב/כתבי חיבור קצר בנושא.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

מעין אפולו "שלי" – שיעור מסכם לתכנית "שואה" (מערך לשיעור

כפול)

קארן פדרובסקי-פחם

מערך זה מתבסס כולו על התבונותו הפרטנית של התל', כסיכום לתוכנית כולה. הקשר לנושא השואה הוא משני, ויבוא לידי ביטוי (אם יבחר בכך התל') בחלקים מ"מעין אפולו" שימלא התל' (בגיבורים / מקומות / זמנים ומניעים שיבחר).

מטרת הפעילות, לאפשר לתל' לפתח את מודעותו העצמית ולגבש "תוכנית פעולה" אופרטיבית וברת יישום להשגת מטרותיו האישיות.

הפעילות המוצעת טומנת בחובה פתח לדיאלוג חינוכי (ואולי אף טיפולי) עם התל', ומאפשרת הכרה מעמיקה יותר, הן לתל' את עצמו והן של המורה את התל'.

ניתן לבצע מערך זה כפתיחה לתוכנית או כפעילות מסכמת, או בפתיחה ובסיום גם יחד. יישום האפשרות האחרונה, יאפשר עריכת השוואה בין ה"מעיינות" השונים שיכין התל' וירחיב את בחינתו העצמית, מסקנותיו ומודעותו.

עזרים:

1. מעין אפולו "שלי" (על דף) – כמס' התל'. [רצוי להכינו על דף לרוחב]
2. מעין אפולו "שלי" (על שקף) – כמס' התל'. [רצוי להכינו על שקף לרוחב]
3. לורדים לשקפים (כמס' התל').
4. דף "מעין אפולו שלי – תוכנית פעולה"

מהלך השיעור:

1. דיון מסכם (קצר) לנלמד בתכנית :
 - מה זוכרים/ות התל' באופן מיוחד? מדוע? (אירועים, אישים וכד')
 - מה השפיע עליהם/ן במיוחד? מדוע?
 - האם גיבשו תובנות / עמדות בעקבות הלמידה? מהן?
 - מה הם/ן "לוקחים" עמם/ן מהלמידה?
 2. הסבר מפורט של המורה על "מעין אפולו" (ההסבר מופיע בחוב' "מבוא רעיוני לתכנית השואה" עמ' 11).
 3. חלוקת **הדף** מעין אפולו "שלי".

כל תל' /תמלא בכל "עמודה" פרטים עפ"י בחירה אישית (מהרחוק ביותר מהאידיאל של התל' עד לזה אליו/ה הוא/היא שואפים להגיע).
 4. דיון – שיתוף ב"מעיינות" שמילאו התל'.

(*) רצוי לא לאלץ תל' לחלוק בעבודתם היות והיא אישית ופרטית, וכן על-מנת לאפשר פתיחות מירבית מצדם ללא חשש ל"היחשף").
 5. חלוקת **השקף** מעין אפולו "שלי" + לורדים לשקפים.

כל תל' /תסמן (בקו / נקודה) את המקום בו הוא/היא **נמצאים** בכל "עמודה" (ללא פירוט).
 6. התל' יניחו את השקף על הדף שמילאו בשלב הקודם.

כל תל' /תבחן את היחס בין המקום בו הוא/היא נמצאים לבין המקום אליו הם שואפים להגיע.
 7. עבודה עצמית – "מעין אפולו שלי – תוכנית פעולה".
 8. בדיקת העבודות (עפ"י מוכנות התל' לחלוק ולשתף).
- סיכום.

מעין אפולו שלי – תוכנית פעולה

1. א. באילו מהתחומים (גיבורים / מקומות / מניעים / זמנים) את/ה קרובה/ לאידיאל שלך?

ב. מהן הסיבות לכך?

2. א. באילו תחומים את/ה רחוקה/ מהאידיאל שלך?

ב. מהן הסיבות לכך?

3. א. באיזה תחום / תחומים היית רוצה להתקדם לעבר האידיאל שלך?

ב. מהן הפעולות שעליך לבצע בכדי לממש רצון זה? (והאם את/ה זקוקה לעזרה? ממי?)

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

152

מעין אפולו "פז"

הקדוק ביותר
פאדיאל פז

הרחוק ביותר
האדיאל פז

איבורים

מקומות

מניצות

למני